

SVENSKT
GUDS-
TJÄNST-
LIV

*Årsbok för liturgi,
kyrkokonst, kyrkomusik
och homiletik*

ÅRGÅNG 36 / 1961

C W K GLEERUP BOKFÖRLAG / LUND

Universitetsbiblioteket
Lund

S V E N S K T   G U D S T J Ä N S T L I V
L A U R E N T I U S P E T R I S Ä L L S K A P E T S A R S B O K

UNDER MEDVERKAN AV

INTENDENTEN BENGT CNATTINGIUS, LINKÖPING

SAMT SOM REPRESENTANT FÖR SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER:

KOMMINISTERN RAGNAR STENBERG, LIDINGÖ.

UTGIVEN AV

KYRKOHERDEN EM. TEOL. DR. ARTHUR ADELL,

LUTHAGESPLANADEN 11, UPPSALA.

Red. adr.: Uppsala. Exp. adr.: C W K Gleerup Bokförlag, Lund. Tel. 175 00. Postgiro 3 08 43

Pris: i bokhandeln eller direkt från förlaget kr. 5: — (exkl. oms.)

Annonspreis: 20 öre pr mm enkel spalt. Rabatt vid större annons.

Detta nummer innehåller:

Kyrkoherde Teol. Dr A. Adell, Uppsala: Introitus. — Principal Tore Bergman, Cegato: Afrikansk kyrkomusik. — Kyrkoadjunkt Karl Erik Wallin, Karlshamn: Sjungen kollektbön. — Pastor Lars Hartman, Uppsala: Nya introitus. — Pastor Harald Andersson, Malmö: Lärobok eller debattinlägg. — Kantor Sten Carlsson, Uppsala: Svenskt körarbete. — Kyrkoherde, Teol. Lic. Ragnar Stenberg, Lidingö: Kyrklig skrud och prydnig. — Musikdirektör Per Erik Styf: Uppsala: Svenskt koralarbete 1960. — Recensioner. — Kyrkosångens Vänner. — Laurentius Petri Sällskapet.

Köhler's
KLICHÉER
ST. NYG. 54 • T 10842 • 16734 • MALMÖ

Svenskt Gudstjänstliv

1961

Årgång 34

MALMÖ 1961
NYA LITOGRAFEN

Introitus

Det romerska mässpropriet, som omfattar de varje sön- och helgdag växlande delarna av mässan, och som traderats till vår kyrka såväl genom de medeltida handskrifterna och det tryckta Graduale arosiense, som ock i viss utsträckning i handskrifter från 1500-talet, har två typer av sånger: dels de som äga en mediterande karaktär och som följa efter textläsningar, dels sånger som beledsaga vissa handlingar. Den förra typen av sånger representeras av graduale, halleluja och traktus. Dessa saknas i sin ursprungliga form i våra 1500-tals handskrifter och i vår nuvarande svenska mässa. De äro lektionssånger och parallella till matutinens stora responsorier. Till sin utformning äro de rikt melismatiska. De utgöras av responsorial sång med stora krav på solisten.

Den andra typen, aktionssångerna, utgöras av introitusantifonen, som beledsagat den celebrerande prästens intåg till altaret; av offertoriet, som beledsagade offergåvornas överlämnande och slutligen communio, motsvarande vår distributionspsalm. Dessa aktionssånger äro, i jämförelse med de mediterande, enklare både i omfång och rörelse; de äro antifonala och förutsätta växling

mellan körer. Från början har en psaltarpsalm varit det väsentliga i aktions-sången.

För vår kyrka har f. n. endast introitus intresse. Vid den sista evangelieboksrevisionen av år 1942 återinfördes den på ett antal högtidsdagar. Intresset för introitussången tyckes emellertid vara i stigande och man har ifrågasatt introitusmelodier till alla söndagar. Detta bleve en motsvarighet till den nyskapade introitus som Finlands kyrka godtagit vid den senaste handboksrevisionen och till vilken musik håller på att utarbetas. Detta kan motivera att introitusproblemet upptages till diskussion.

De tidigaste spåren av en sådan antifonal sång i mässans ingång har man funnit i Antiokia omkring år 350. Den utgjordes av en psaltarpsalm, som sjöngs i växling mellan två körer. Denna sång spreds västerut genom munkordnarna och upptogs i katedralerna. Före mitten av 500-talet hade en ur en psaltarpsalm framvuxen introitussång skapats och övades i Rom. Den ursprungliga församlings-sången överfördes på scholan. Män och gossar, som hade sin plats på ömse sidor om altaret, utförde den. Den var en verklig introitussång, som beledsagade det

högtidliga intåget och började på tecken från sakristian av prästen, biskopen eller påven, som celebrerade mässan. När processionen nått altaret och förberedelserna där avslutats, gavs nytt tecken till att sången ur psaltaren skulle avslutas med Gloria Patri och upprepad antifon. Från 1300-talet uppstämde introitus först när prästen kom till altarets trappa. Sången kunde inskränkas. Medan man ursprungligen sjungit en hel psalm blev denna allt mera förkortad. Redan på 700-talet inskränktes den till bara en vers, följd av Gloria Patri. Orsaken till förkortningen av psaltarpsalmen låg dels i de allt rikare musikaliska formerna av antifonen, dels att vägen till altaret från sakristian blev kortare. Ursprungligen var den belägen vid den ända av långskeppet, som var motsatt altaret, senare placerades den i korets närhet. Trots att psalmen inskränkts hårt betecknas den dock såväl i Graduale romanum (GR) liksom i Mässbok I (MI) som psalm, icke som versus.¹

Denna enda vers utföres numera enligt GR i växling mellan kantor, som sjunger första halvversen, och kören som svarar i den senare. I MI sjunges den halvversvis mellan två körer, vilket får betecknas som föga tilltalande, synnerligast om de båda halvverserna sjunges i olika oktav-

lägen vid växling mellan manskör och kvinnokör. Denna växling bryter den konstnärliga, enhetliga uppbyggnaden av psalmtönen. Är texten en enda sammanhängande mening brytes också dess sammanhang (se MI s. 51).

I fråga om upprepningen av antifonen har bruket växlat. Ursprungligen upprepades den sannolikt efter varje vers, som sjöngs. Norr om Alperna har antifonen upprepats före Gloria Patri och den förekom alltså tre gånger. Detta bruk är belagt från 1000-talet och förekommer ännu hos praemonstratenserna. Enligt nu gällande anvisningar för GR kan, om så behövs under intåget, flera psalmversar sjungas omväxlande med den upprepade antifonen. Psalmerna kan då sjungas av några kantorer medan hela kören upprepar antifonen mellan varje vers. Efter den senaste revisionen av stilla veckans gudstjänster i Missale romanum 1956 anvisas i skärtorsdagens högtidliga kvällsmässa tre versar ur introituspsalmen (nr 66) att sjungas ad libitum. Detta betecknar en återgång till äldre bruk, med större respekt för psaltarpsalmen. En annan intressant detalj från samma mässa är att, då ett större antal kommunikanter förekommer, sjungas flera psaltarpsalmer under kommunionen, naturligtvis utan Gloria Patri, men med *communio*-antifonen "Dominus Jesus" upprepad efter varje psalm. Här är *communio* tydligen en aktionssång och den har återfått sin ursprungliga karaktär av antifon till psaltarpsalm, vilken eljest gått förlorad i så hög grad att icke en enda vers av psalmen utan blott antifonen står kvar.

Ursprungligen var psalmen huvudsaken och den hade valts under den fest-

¹ Förhållandena i Sverige vid medeltidens slut och reformationens begynnelse belysas av Georg Normans föreskrift i *Articuli ordinantiae*, svenska versionen daterad 1541. Han skriver: "På stora högtidsdagar, sedan prästen och hans ministranter komna äro till altaret, skall man sjunga *Introitum missae in organis* eller med *Discant*, sedan svarar koren *Gloria Patri*." *Introitus* är här namnet på mässans första sångliga del, när celebranten står vid altaret, ej en beledsagande sång under det högtidliga intåget.

liga delen av kyrkoåret så att den skulle passa till dagens tema. Detta har emellertid tappats bort, när bara den första versen behållits, fastän psalmen ursprungligen valts med hänsyn till några andra versar. Så är t. ex. psalm nr 98 (i vår psaltare) i julmässan vald med hänsyn till v. 2 ff: Herren har låtit sin frälsning bliva kunnig, han har uppenbarat sin rättfärdighet för hedningarnas ögon. Detta jultema kommer icke till synes i den nu bevarade första versen (se MI s. 11).

Psalmer för trefaldighetstiden voro icke valda efter något dagens ämne utan tagna ur psaltarpsalmerna från nr 12 t. o. m. nr 118.²

Antifontexten valdes i mässan som i tidegården ofta ur dagens psalm. Då betecknades den som en introitus reguláris. Ofta markeras festens ämne i introitus med text från annan bibelbok. Understundom togs den från dagens epistel. Se juldagens introitus med text ur Jes. 9: 6 (MI s. 10).

Rent musikaliskt utgör introitus den *antifoniska* sångens höjdpunkt, vid sidan om communiomelodierna. Rätt och värdigt utförd utgör introitus en praktfull ouvertyr till mässan.

Tidegårdens antifoner omfatta ett mycket stort antal (i Antifonale romanum ca 1 300). Introitusantifonerna däremot äro färre, i GR något över 150. Dessa fördelas enligt Apel på följande sätt på de olika tonarterna i GR. Till jämförelse

² På samma sätt ha epistlarna och Allelujaversarna, offertorium och communicio valts för trefaldighetstiden. Se Jungmann: *Missarum solemnia* I s. 494 och 409 och T. Nyberg i SMT 1960 s. 166.

meddelas fördelningen i MI och i Lucca-antifonalet, som har totalt cirka 1 500 tidegårdsantifoner.

Tonart	GR	MI	Lucca
dorisk	29	6	369
hypodorisk	18	2	132
frygisk	34	6	90
hypofrygisk	18	2	167
lydisk	12	1	32
hypolydisk	12	2	73
mixolydisk	16	3	252
hypomixolydisk	18	4	449

Påfallande är huru starkt den frygiska tonarten är företrädd i mässantifonien, vida starkare än den hypomixolydiska, som i tidegårdsantifonien är den mest brukade. Den doriska tonarten, som kommer närmast efter den frygiska i mässantifonien, hävdar också i tidegården sin andraplacering.

Urvalet av mässantifoner i MI är gjort med god känsla för proportionen mellan tonarterna.

Tidegårdsantifonerna ha som regel en syllabisk stil med insprängda grupper av noter, medan mässantifonien är gruppmelodisk med tillfälligt, syllabiskt inslag. Introitusantifonerna utmärkas av en moderat längd och måttlig rikedom på ornament. Somliga introitusmelodier ha mindre än tre perioder. (Perioderna skiljas från varandra med *divisio major*). Exempel på tvåperiodsantifoner finnas i MI s. 26 (botdagen) hämtad ur GR på Dominica XXII post pentecosten (22 söndagen efter pingst) och MI s. 27 (domsöndagen) hämtad från Dominica XVII p. pent.

Praktiskt taget inga introitusantifoner omfatta mera än fyra perioder.

De flesta stavelserna sjungas till en grupp av noter, alltså på en neum, i regel bestående av två, tre, fyra, fem noter, i undantagsfall 8, 9 noter. Insprängda däremellan förekomma syllabiska partier. Apel har i Gregorian chant beräknat att genomsnittligt går en syllabiskt behandlad stavelse på två som sjungas på neumer. Rent syllabiska antifoner, som finnas i tidegården (se Antifonale I s. 123: *Adiutor in tribulationibus*) saknas fullständigt bland introitusantifonerna. I antifonen på 1 söndagen i advent finnes i GR 21 enkla noter mot 32 notgrupper. I MI har bearbetningen av samma melodi givit till resultat 29 enkla mot 28 notgrupper. I introitus på annandag jul förekommer i MI 23 enkla syllabiskt sjungna stavelser mot 15 i grupper, medan originalet i GR på Dominica VII. p. pent. har 11 enkla och 14 grupper. Vid en så långt gående upplösning av neumerna, som här skett i MI, riskerar man att antifonen snarast får samma karaktär som tidegårdsantifonerna.

När syllabisk sång förekommer äro noterna ofta placerade på samma ton i ett sorts recitativ. Syllabisk sång i en melodisk linje, som är mycket vanlig och utmärkande för tidegårdens antifoner, äro här mindre vanliga.

De flesta introitusmelodierna ha några exempel på förekomsten av strophicus: samma stavelse sjunges på samma ton i upprepat antal. En bistropha, även kallad distropha, har dubbel, en tristropha har trefaldig repercussion. Omfånget av strophici skiftar icke sällan i de olika ländernas och tidernas traditioner, vilket

kan studeras vid en jämförelse t. ex. mellan GR och Graduale arosiense. För utförandet av neumerna bistropha och tristropha anvisar Pfaff i sin *Choralschule* ett lätt svävande föredrag, vokalen skall ansättas på nytt. Dessa neumer äro krävande att utföra, men de ge ett särskilt karaktäristiskt drag åt introitusantifonerna, som tillika skiljer dem från tidegårdens antifoner, där de saknas också i de större canticaantifonerna. Dessa neumer böra därför icke upplösas till syllabisk sång eller i onödan retuscheras bort.

Denna kombination av olika element ger åt introitus en allmän karaktär av en förnämlig resning och en måttlig rörelse, som ofta blir återhållen genom recitativ eller genom repercussionsgrupper.

Man håller numera före att många introitusantifoner äro individuella kompositioner till bestämda texter. Medan tidegårdsantifonien i hög grad laborerar med formler, som lyda fasta lagar, och som uppträda i stor myckenhet, äro sådana formler i introitusantifonien fåtaliga. Exempel på en för tidegårdsantifonien och introitus gemensam formel är initialfiguren i dorisk tonart som kännetecknas av kvintsprånget d-a under vilket lägges betonad stavelse. Den kan föregås av förberedelser och efterföljes som regel av sekunden b eller h eller tersen c. Se MI s 18, 20 och 52. Figuren följer samma regler som i tidegårdsantifonien. Skillnaden mellan officieantifonien och mässantifonien kan åskådliggöras genom en jämförelse mellan de olika sätt varpå samma text behandlats i Antifonale romanum och i gradualet. På söndag efter jul (*Dominica infra Octavam Nativitatis*) förekommer texten *Dum medium silen-*

I. Dum mé ~ ~ ~ ói-um sí-én-tí ~ ~ ~ um te-né ~ ~ ~ rent
II.

I. Om ~ ~ ní ~ ~ a et nox ín su-o cur-su me-óí ~ ~ um
II.

I. í ~ ~ ter per-á ~ ~ ~ ge-ret om-ni-po-tens ser-mo tu-us
II. ha-bé ~ ~ ~ ret

I. Do ~ ~ mí ~ ~ ~ ne a re-gá ~ ~ ~ sí ~ ~ bus
II. de ce ~ ~ lis

I. sé ~ óí ~ bus ve ~ ~ nit. Al ~ le ~ lu ~ ía.
II. ve ~ ~ ~ nit.

tium i antifonalet som magnificatantifon och i mässan som introitus.

(Se musikexmplet.)

I båda fallen förekommer melodien i åttonde tonarten. Texten är icke helt identiskt lika. Ordet "perágeret" i magnificatantifonen är i introitus utbytt mot

"habéret". Orden "de celis" saknas i antifonen och "alleluia" i introitus. Texten är hämtad ur Vish. 18: 14, som i den svenska bibelöversättningen lyder: "Medan djup tystnad omslöt allt och natten under sitt snabba lopp nått mitten av sin bana, for ditt allsmåktiga ord, o Herre,

med hast ned från din konungliga tron i himmelen.”

Den skillnaden mellan tidegårds- och mässantifonien, som ovan påpekats, framträder klart: Mot magnificatantifonens 35 enkla noter och 19 notgrupper svarar i introitus det nästan omvända förhållandet: 17 enkla och 35 grupper. I magnificatantifonen saknas helt strophici, medan introitus upptar 3 sådana.

Karaktäristiska olikheter uppvisa kadenssluten. I magnificatantifonen är den betonade stavelsen i ”perágeret” och ”allelúia” placerad under aksentnot, grundtonen g med två, resp. en obetonad efterföljande stavelse på samma grundton. Introitus har på båda dessa ställen en neum, podatus, som föregås av en längre melism. Tidegårdsantifonien ger här åt kadensens slut ett hårdare, mera energiskt frasslut, medan introitusantifonen får ett mjukare mera avrundat slut, som visserligen icke är den enda möjliga avslutningen i introitus, men bör kunna betecknas som karaktäristisk för mässantifonien. Den här brukade avslutningen på ordet ”venit” är en i alla tonarter ymnigt förekommande avslutningsformel i mässantifonien.

Finaliskadenser hämtade ur antifonale och graduale exemplifiera ävenledes olikheterna mellan tidegårds- och mässantifonien.

I antifonalet återfinnes inom alla tonarter, med undantag för tredje och fjärde tonarterna, en finaliskadens av följande utseende: (efter 1:a).

Den sista betonade stavelsen placeras under aksentnoten d, som efterföljes av en eller två noter för obetonade stavelser, och aksentnoten föregås av en förberedelse bestående av torkulus: e-f-e, vilken dock kan upplösas på olika sätt. (Ex. AII 35, upplöst torkulus). I tredje och fjärde tonarterna ligger torkulus ofta en ters högre än grundtonen.

Karaktäristiskt för denna formel är att sista ordets betoningsförhållanden äro avgörande för utformningen.

En något liknande slutformel finnes i mässantifonien: (Ex. i MI s. 8, 22 m. fl.).

Här är torkulus placerad på samma ton som sluttonen och den är, veterligen, oupplöslig. De båda sista stavelserna i meningens slut placeras under den sista noten och torkulus helt utan hänsyn till ordets betoningsförhållanden. Denna slutkadens finnes i alla tonarter, men kan i tredje och fjärde tonarterna ha följande utseende (Ex. MI s. 26):

En mycket flitigt brukad slutkadens, förekommande i alla tonarter, utom i de tredje och fjärde, kan betraktas som en utvidgning av den ovan beskrivna tidegårdskadensen. Den avslutar mässantifonen ”Dum medium” över ordet ”venit”. I dorisk tonart noteras den sålunda:

Textens båda sista stavelser läggas under 6 nots-melismen och den avslutande neumen, på samma sätt som föregående kadens. Veterligen finnas inga exempel på att de neumerna kunna upplösas, ej heller kunna de skiljas åt genom mellan dem insatta enkla noter eller neumer. Är den tredje stavelsen från slutet betonad kan en enkel not, på grundtonen, placeras före melismen. Denna finalisform förekommer också i communio-sången samt i de stora responsorierna i matutinen (AI s. 45, AII s. 222).

Tredje och fjärde tonarterna bruka ofta följande slutkadens (Ex. MI s. 14):

Sluttonen förberedes här av en neum om sex noter, som icke kan upplösas. De två sista stavelserna läggas under melismen och sluttonen.

Den påpekade skillnaden mellan officie- och mässantifonien är typisk: Tidegärdsantifonernas slutkadenser äro bundna vid textens betoningförhållanden, medan mässantifonerna äro obundna. Samma iakttagelse kan göras i fråga om psalmtonernas finalisformer. Tidegärdspsalmodien är genomgående bunden vid textens betoning, medan mässpsalmodien saknar denna bundenhet i slutkadensen, utom i finalis i 5, 6 och 8 psalmtonerna, där mässpsalmodien följer samma regler som officiepsalmodien.

Lån av hela kadenser eller temata,

som äro vanliga i tidegärdsantifonien, äro här mera sparsamt förekommande. Man kan jämföra i GR introitus på Dominica IV. p. pent och Dom. VI. p. pent. där initialkadensen är densamma eller introitus på Dominica in albis och på 4 sönd. efter påsk. De senare sjungas båda i 6:e tonen och äro till sin utformning väsentligt olika, men satsen "rationabilis sine dolo" i den förra är helt identisk med "quia mirabilia fecit Dominus" i den senare.

Men om sålunda introitusantifonerna, enligt den nuvarande forskningen, böra betraktas som individuella kompositioner till bestämda texter, så har detta icke hindrat, att man, då nya fester fört med sig nya mässor med nya texter också till introitus, har valt icke att nykomponera melodier utan att anpassa de nya texterna till gamla redan föreliggande melodier. Detta kallas adaptation. Fall av adaptation äro synnerligen lärerika för den som vill pröva på att överföra introitusmelodierna till det egna modersmålet. Både det framgångsrika och det misslyckade resultatet vid latinsk adaptation kan ge anvisningar eller varningar.

En god adaptation synes mig föreligga då den gamla antifonen på Trettondedag jul "Ecce advénit" (som återfinnes i MI s. 16) använts till texten Salve sancta Patris för votivmässan till Marias ära under trefaldighetstiden. Här synes mig att den gamla melodiens karaktär har bevarats. Periodindelningen har noggrant iakttagits vid adaptationen. Visserligen har den nya texten i några fall tvingat till borttagande av enkla noter eller införande av neumer, men några rytmiska omändringar har därmed inte gjorts. Ett

studium av placeringen av aksenter är intressant.

I ett annat fall har introitus "Invocabit me" på första sönd. i fastan (Dom. I in Quadragesima) använts till ny text för Trefaldighetssöndagens introitus "Benedicta sit". (Denna fest påbjöds officiellt 1296). Denna adaptation kan knappast betecknas som i allo lyckad. Första perioden har sålunda omformats. Mot den äldre textens 14 stavelser i denna period svarar i "Benedicta sit" endast 10. Detta har tvingat till en oskön omformning av kadensen. Den neum med efterföljande punktum som bildar periodens slut i "Invocabit" och som för ned kadensen till grundtonen har i "Benedicta sit" förts över till nästa period varigenom ett nytt oskönt kadensslut på tuban åstadkommits vid ordet "Trinitatis". Se MI s. 36, som upptagit "Benedicta sit" för Trefaldighetssöndagen där den första halvperioden, markerad med divisio minor, infaller vid det tredje Helig, medan den äldre introitusantifonen harelperiod med divisio major efter det ord som motsvarar "är Herren".

Från mitten av 1800-talet (?) föreligger ett exempel på adaptation för en nyskapad fest Immaculatae conceptionis Mariae (dogmen fastställdes 1854). Dess introitus "Gaudens gaudébo" är en adaptation av Introitus på 5 söndagen efter påsk "Vocem jucunditatis", där man på ett fritt sätt har behandlat ursprungsmelodiens avslutande båda halleluja och fritt bearbetat melodien.

Ett ingående studium av dessa adaptationer i GR borde kunna ge åtskillig vägledning och hjälp för arbetet med underläggandet av svensk text under introitus-

melodierna. F. n. kanske man kunde sammanfatta vad som ovan anförts sålunda:

1. Man har noggrant iakttagit ursprungsmelodiens melodiska skeende, framför allt dess periodindelning och ofta beaktat de rytmiska aksenterna väl.
2. Man har sålunda, när man lyckats vid adaptationen, valt melodier, som samstämmer med texten ifråga om periodindelning och periodernas längd, så att man tvingats till minsta tänkbara tillägg av noter eller uteslutande av noter och grupper eller andra ändringar.
3. Däremot har hänsyn icke tagits till ursprungsmelodiens "stämning". "Invocabit me" har befunnits tjanlig för Trefaldighetssöndagen.

Vid adaptation av latinsk introitus för svensk text torde man alltså kunna gå till väga så att man

1. betraktar den utvalda introitusmelodien såsom en individuell komposition, för vars musikaliska integritet man bör hysa största respekt. Detta förutsätter självfallet att man efterforskar "original" och icke nöjer sig med antifoner, som redan varit föremål för adaptation på latinskt område. Ändringar böra företas med största försiktighet, så att den melodiska linjen eller rytmen inte förvanskas och att de karaktäristiska dragen för en introitusantifon bevaras.
2. Man kan utgå från en viss melodi och till den uppsöka svensk text, som låter sig infogas under melodien, varvid man icke bör upplösa neumer i otillbörlig grad, så att resultatet blir en antifon, som saknar introitusmelodiernas karak-

Mi-se-re-re mi-hi, Dó-mi-ne, quó-ni-am ad te cla-má-vi to-ta dí-e: qui-a tu Dó-mi-ne su-á-vis ac mi-sis es, et co-pi-o-sus in mí-se-rí-cór-dí-a ó-mi-bus ín-vo-cán-tí-bus te.

Ps. In-clí-na Dó-mi-ne au-rem tu-am et ex-áu dí me *
quó-ni-am ín-ops et pau-per sum e-go. Gló-ri-a Pat-ri.

tär, ej heller bör man i allt för hög grad sammanfoga nya neumer. En försiktig omformulering av den svenska bibeltexten torde kunna vara acceptabel och försvarlig, någon gång nödvändig. Understundom kan det ske i anknytning till äldre svensk översättning.

I själva verket löser sig ofta detta problem förvånansvärt lätt, om man iakttar att den svenska texten på ett naturligt sätt låter sig indelas på samma sätt som den latinska.

Ett exempel på adaptation till svenska efter de ovan anförda principerna närslutes. Den utgör en bearbetning av en

adaptation utförd av Knut Peters av Introitus på Dominica XVI post Pentecosten (16 söndagen efter pingst) med begynnelseorden "Miserere mihi". Se Graduale arosiense s. 174.

Antifonen är delad i 2 perioder, vilka markeras med divisio major. Den förra har två, den senare tre underavdelningar, markerade med divisio minor. Den svenska texten är liksom den latinska hämtad ur Psalt. 86: 3, 5, 16 a, varvid den senare halvversen är tillagd i den svenska versionen.

Musiken är hämtad ur GR men varianten i Graduale arosiense är beaktad. Dess olikheter, som äro helt obetydliga, äro

Var mig nå - dig, o her - re, A ty he - sa
 da ~ ~ ~ gen ro ~ ~ par jag till dig: Ty du, o
 her ~ ~ ~ re, är god och för - så - tan - de och stor i
 nåd mot dem som å - kal - ~ la dig;
 vänd dig till mig och var mig nå - dig -
 Ps. I Lyss - na, her - re till mitt bed - jande * och ak - ta på mi - na böners ljud.
 II. på min nöds dag å - kal - lar jag dig * ty du skall sva - ra mig.
 I. Visa mig herre din väg jag vill vand - ra i din san - ning * Be - håll mitt
 hjärta vid det e - na att jag fruk - tar ditt namn. II. Då vill jag tacka dig,
 Herre min Gud av allt mitt hjär - ta * och ä - ra ditt namn e - vin - ner - ligen.
 I Å - ra va - re Fadern o. Sonen o. den he - li - ge Ande. Så - som det var.
 av begynnelsen, nu är och skall va - ra * från e - vig - het till e - vig - het. Å - men -

markerade med notskrift nedåt och utslutna noter ha satts inom parentes.

Vid orden "suavis" och "misericordia" kan man, synes det mig, ifrågasätta om icke västeråstraditionen är att föredraga vid överföringen till svenska.

Den svenska texten låter sig underläggas med ett minimum av ändringar av musiken.

Den ovan först nämnda korta finalisformeln för introitus förekommer i båda periodsluten, i mittkadensen vid ordet "till dig" och i slutkadensen vid "nådig". I förra fallet ligger i latinet under torkulus betonad stavelse "die", men i det senare fallet infaller på samma plats en helt obetonad stavelse "invocantibus me". Man är alltså obunden av betoningen i sista ordet.

Den utförligare finalisformeln förekommer däremot här icke i slutkadens, så som den gjorde i "Dum medium", men däremot i transponerade lägen inuti perioderna. Vid orden "åkalla dig" är den i övrigt oförändrad utom att den har transponerats en ters uppåt. Vid ordet "dagen" har den sänkts en helton och därjämte har den inledande podatus förändrats till flexa, slutligen vid ordet "Herre" har den, liksom i första fallet transponerats en ters uppåt, men därjämte har intervallet i den inledande podatus ändrats från ett sekundsteg till ett terssteg.

En särskild uppmärksamhet bör riktas på den långa melismen vid den betonade stavelsen i ordet "copiosus". Den har något av tonmåleri över sig. Vid adaptationen bereder det en viss svårighet att ordet, som här placerats i den svenska texten är enstavigt: "nåd". Och då reser sig frågan om man kan sammanlägga neu-

men över den obetonade slutstavelsen i ordet "copiosus" med den föregående melismen, som här föreslagits. Så vitt jag har kunnat finna kan detta icke tillåtas, då neumen står i kadensslut vid divisio major eller minor. Där fordrar denna podatus egen stavelse. Däremot förekommer fall då man utvidgat liknande melismer på sätt, som här har skett, vid divisio minima. Självfallet skulle frasen klinga mjukare om man utbytte ordet "nåd" mot det tvåstaviga "godhet" i anslutning till den äldre svenska bibelöversättningen "och av stor godhet". Att man på detta sätt av musikaliska eller andra skäl utbytt ett ord i bibelöversättningen mot en synonym ges åtskilliga exempel på. Ett förekom på latinskt område i Dum medium-antifonen där "perägeret" ersatts med "habéret". I den svenska mässan har Gloria in excelsis, uppenbarligen av musikaliska skäl, behållit en äldre översättnings ordalydelse. Här kan dock ordet "godhet" ej komma i fråga, då adjektivet "god" förekommer omedelbart före i samma sats.

Påpekas kan att ordet "copiosus" föregås av två terser, som båda äro små terser, vilket torde vara enastående i introitusantifonien, ett drag som torde visa denna introitusantifons individuella karaktär. Att melodien här springer upp till f^1 är ännu ett individuellt drag. Detta förekommer icke i någon annan introitusantifon inom 8:e tonarten.

När antifonen utföres bör man beakta att dess andra ord "mig" icke får betonas, ehuru över den står en bistropha. Det får sålunda icke dra till sig större tonstyrka än det föregående ordet och betoningen skall läggas på ordet "nådig".

Till antifonen fogas några psalmversar ur samma psalm, vv. 6, 7, 11. Om denna introitus vid utförande får göra skäl för sitt namn, bör hela antifonen sjungas av kören (kanske församlingen) och upprepas antingen efter varje vers i psalmen, som då helst bör sjungas av kantor eller liten kör, eller om man vill låta både manskör och kvinnokör medverka så att två versar sjungas omedelbart efter varandra och antifonen upprepas efter varannan vers. Hela Gloria Patri torde böra utföras av den ena kören. Upprepar man på detta sätt antifonen tre, kanske fyra eller flera gånger är det törhända inte uteslutet att också församlingen småningom kan delta i sjungandet av antifonen. I synnerhet om antifonen brukades vid några gudstjänster utan alltför långt uppehåll emellan dem. Den kunde i så fall komma att omväxla med den nu alltför mycket brukade "Sänd ditt ljus och din sanning".

Men förutsättningen för att introitus-

momentet verkligen skall kunna bli ett levande moment i mässan är att det kan få fylla sin ursprungliga funktion som en ledsagande sång. Detta torde vara möjligt i nattvardsmässan, då skriftermålet lämpligen kunde bli en inledande avdelning, medan mässan själv inleddes med introitussång under intåg. Då återfinge mässan också sin ursprungligare högtidliga ouvertyr.

Litteratur:

- Graduale romanum (GR) 1956.
- Graduale arosiense impressum (under utgivande).
- Mässbok I (MI) 1942. Mässbok II (MII) 1945.
- Peter Wagner: Einführung in die gregorianischen Melodien III 1921.
- Johner/Pfaff: Choralschule 1956.
- Willy Apel: Gregorian Chant, 1958.
- Antifonale I (AI) 1949.
- Antifonale II (AII) 1959.

Arthur Adell

Afrikansk kyrkomusik

H. Weman: African Music and the Church in Africa. Uppsala Universitetets årsskrift 1960.

Under en av Henry Wemans musikkurser i Afrika visade han hur det praktiskt taget utan förövning gick att sjunga en psaltartext till en enkel afrikansk melodi. Deltagarna var entusiastiska: "Tänk att det går att sjunga direkt ur bibeln!" utbrast de. — Vid samma kurs utlärdes även bl. a. en ny melodi till litanian med ett rikt inslag av afrikansk ton och afrikanskt sångsätt. Två veckor senare hade denna melodi accepterats och inlärts även ute i de små och avlägsna byförsamlingarna. En missionär, som ej varit med vid kursen och som använde den "gamla" litanians melodi i ett bykapell, fick finna sig i att församlingen svarade enligt den nya melodin.

Dessa exempel torde tydligt vittna om att Henry Weman var inne på rätt linje då han arbetade i Afrika. Under sin korta tid där hann han sätta igång inte mindre än en kyrkomusikalisk revolution.

Vad missionärer och andra tidigare helt kort avvisat som "hedniskt", eller primitivt äger i realiteten oanade musikaliska och evangelisatoriska värden. Att

isolera dessa värden från kyrkan vore att döda kyrkans naturliga liv. Det är detta Weman vill visa, och han låter i sin bok en afrikan komma till tals härom:

"Vi erfar glädje därför att vi har en flammande eld inom oss, och denna eld kommer ut genom våra munnar. Ibland är den så stark att vi måste dansa. Denna eld, som har funnits i oss sedan vår skapelse, kan tändas på olika sätt. Ibland tänds den av djävulen. När Satan har hand om tändandet, kommer elden ut som syndiga ord och syndiga gärningar. När Gud tänder elden, kommer den ut som pris till Honom för vad Han har gjort. Därför beror eldens kvalitet på vem som tände den. Jag tror Satan gör sitt allra bästa att tända den elden för att erhålla vårt lov. Som kristna är det vår plikt att hindra Satan från att tända den elden. För att förhindra honom borde vi tända elden med Guds kraft. Om vi inte gör det, kommer Satan att tända elden, för elden behöver tändas. Vi måste bedja om Guds kraft att han måtte tända elden."

Henry Wemans bok är en redovisning för de kunskaper och erfarenheter han inhämtade samt det nyskapande arbete han utförde under ett par besök i Syd-

afrikanska unionen, Syd-Rhodesia, Kongo och Tanganjika. Den spänner över ett brett register. Den första avdelningen ger en enkel och lättfattlig men vederhäftig analys av den afrikanska musikens karaktär, bl. a. de olika instrumentens "skalor" (ett överkligt begrepp i Afrika), sångteknik och den för västerlänningen ytterst invecklade rytmiken. Därpå följer ett avsnitt om den musik som praktiserades i resp. det afrikanska samhället, den afrikanska skolan och den kristna församlingen.

Författarens eget arbete för skapandet av en ny kyrkomusik redovisas därpå. Sist lämnar författaren talrika ytterst värdefulla förslag hur det fortsatta musikaliska arbetet skulle kunna bedrivas. För missionerna och de unga kyrkorna är detta en viktig del.

I boken återfinnes även en stor mängd noter över afrikanska sånger och instrumentmelodier samt valda delar av författarens egna nya kyrkomusik, en förteckning över inspelad musik samt rikhaltig och användbar bibliografi.

Boken, som är skriven på engelska, måste anses av största värde och bety-

delse för missionerna och de unga kyrkorna, för missionärerna och för afrikanska. Dess mer principiella avsnitt torde även intressera sådana som ej ha direkt med Afrika att göra. Svenskar i allmänhet kan läsa den med behållning; den är trevligt skriven och lättfattlig.

Författarens praktiska förslag i slutet av boken mynnar ut i en appell: skulle inte den största gåvan västerlandets kyrkor kunde ge afrikanen i denna tid vara en skola i kyrkomusik! Utan tvekan vore författaren själv bäst kvalificerad för igångsättandet av en sådan skola. Att Henry Weman som få andra besitter förmågan att undervisa och inspirera märker var och en som läser boken! Man kan inte ta miste på hans brinnande nit för saken, hans djupa kärlek till och kunskap om kyrkan och dess hävdvunna former, hans breda obundna syn på den afrikanska musikens möjligheter i de unga kyrkorna. Man förbluffas över hur snabbt han under sina besök hann sätta sig in i den afrikanska musiken och registrera dess "ton". Han är välkommen åter!

Tore Bergman

Sjungen kollektbön

Henrik Jansson: Högtidsdagarnas kollektor. Norbergs musikförlag, Västerås.

Det är fråga om högtidsdagarnas kollektböner, så som vi har dem i evangelieböken men här satta till musik. Men kan en bön sjungas, frågar man sig. Naturligtvis kan en sång till sitt innehåll vara en bön. Men en liturgisk bön vid gudstjänst i kyrkan bör väl läsas? Vi är så vana vid det, att vi ej kan tänka oss något annat. Faktum är dock, att det under Kyrkans långa historia varit det normala med i liturgisk bemärkelse sjungen bön. För Sveriges del har kollektorna — här och var i varje fall — sjungits ända in till slutet av 1800-talet. En påminnelse därom har vi alltfört i församlingens svar på kollektan, det sjungna amen, som för närvarande, då kollektan i regel läses, kommer rätt omotiverat. Är svaret sjung- et, bör också bönen vara sjungen. Eller rättare sagt: En sjungen bön har som naturlig följd ett sjunget svar.

Det är väl något av detta, som ligger bakom den "enträgna uppmaning av kolleger i Västerås stift" som musikdirektör Henrik Jansson omnämner i inledningen till ovannämnda häfte och som kommit

honom att ge ut detsamma. Det är här inte fråga om någon slutgiltig lösning, utan mera en aktualisering av frågan om sjungen el. reciterad bön.

Den kollektton Henrik Jansson här har tagit upp är "tonus simplex" — en enkel ton — ur det romerska gradualet. Inför detta faktum kommer osökt frågan: Varför har han vänt sig dit? Har vi då inget att bjuda på ur svensk tradition? Jo, det finns. Ärkebiskop Laurentius Petri har i sin skrift om skiljetecknen anvisningar om hur man kan sjunga kollektan. Enligt hans anvisningar sjunger man hela kollektan på samma ton (c). Någon gång, fastän sällan, kan tonen vid kollektans slut falla en ters. Ett annat exempel ur svensk tradition möter i Leimontinus' Koralbok — den s. k. Rappehandskriften — utgiven i faksimile i LPS:s urkunds- serie under nr VI. Laurentius Petri känner denna ton. Han polemiserar emot den i ovan nämnda skrift. Men traditionen levde ännu, när Leimontinus skrev sin Koralbok (1675). Ja, den lever intill 1800-talets slut och dyker åter upp i "Missale för svenska kyrkan" som var i bruk före nu gällande "Den svenska mässboken". Här finns den i anslutning till den aronitiska välsignelsen, för den hän-

delse man ville sjunga densamma. Kollekttonen enligt Leimontinus kännetecknas av recitation på h med initium på a samt slut på c, någon gång upp till d. Melodien är alltså här stigande, i motsats till vad som vanligen är fallet, som t. ex. i "tonus simplex" med fallande melodislut.

Vilken tradition man nu än väljer vid sjungandet av kollektan, måste man ha i minne, att flertalet av våra kollektböner är mycket gamla och att de i sin ursprungliga form var mycket strängt uppbyggda. Ett gott ex. på detta har vi i kollektan på Juldagen vid senare högmässa. Den är tredelad med en avslutande conclusio. Först kommer ett anrop jämte en påminnelse om Guds välgärning emot oss (stundom någon Guds egenskap): "O Herre Gud, vi tackar dig att du, för vår salighets skull, sänt oss din Son, vilken är din härlighets återsken och ditt väsens rätta avbild." Därefter kommer själva bönen: "giv oss nåd att öppna våra hjärtan för honom". Som tredje led följer bönens avsikt el. önskade resultat: "på det att vi, renade från alla synder, må få vara hos honom i himmelen". Den avslutande conclusio är här kortast möjlig: "Genom samme din Son, Jesus Kristus, vår Herre." I sin fullständiga form är conclusio också tredelad (här nedan markeras uppdelningen med /), exempelvis på Kristi Himmelfärdsdag, där den lyder: "Genom samme din Son, Jesus Kristus, vår Herre, / vilken lever och regerar med dig och den Helige Ande, / från evighet till evighet."

Långt ifrån alla kollektor i vår evangeliebok har fått behålla denna stränga form. Förändringar har under årens lopp

vidtagits, varigenom vissa svårigheter uppkommer, när det gäller att få det musikaliska schemat att passa in med dess tre accenter (1. "flexa" med tersfall, 2. "metrum" med dubbel förberedelse ner till tersen under recitationstonen och så på sista betonade stavelsen åter upp till densamma, 3. "punctum" med kvintfall, dock med tersfall i conclusio). I enstaka fall är kollektorerna till sin form så om-disponerade, att det är närmast omöjligt att sjunga dem på traditionellt sätt.

Med sin uppgift har Henrik Jansson i stort sett lyckats bra. Det finns dock vissa anmärkningar att göra, till stor del beroende på att kollektorernas form ej alltid beaktats. Så är förhållandet med ovan nämnda kollekta på Juldagen vid senare högmässa (s. 3 i häftet). Flexa har här placerats mitt i anropet och metrum vid dess slut, medan den följande bönen ej markerats i förhållande till kollektans tredje del (bönens följd). Här bör ju flexa komma på orden: rätta avbild, och metrum på orden: hjärtan för honom. Förhållandet är likartat i den följande kollektan på Annandag Jul.

I kollektan på Jungfru Marie Bebådel-sedag (s. 11) har flexa noterats med kvintfall i stället för tersfall.

På Den Helige Mikael's dag (s. 12) har metrum i kollektan på ett olyckligt sätt placerats mitt i den egentliga bönen, så att pausen efter metrum kommer att skilja ord, som till innehållet hör mycket nära samman och som naturligtvis ej får skiljas åt (giv oss . . . nåd att manligen strida mot fienden). Metrum bör komma över orden: strida mot fienden. Då faller det hela sig mera naturligt. Visserligen följer härefter en samordnad sats, som är

en fortsättning av den egentliga bönen. Men i denna kollekta såväl som i flera andra kan man innehållsmässigt fatta den samordnade satsen som en följsats (så att vi med din hjälp . . .), varför det också ur denna synpunkt är motiverat att ha metrum såsom här föreslagits.

När det gäller kollektans avslutning, conclusio, så kan den ha olika utseende beroende på innehållet i kollektan el. på den innevarande högtidsdagens s.k. grad. På större högtidsdagar är conclusio i regel längre och fullständigare och möter då i sin tredelade form. Ibland kan dock conclusio vara till oigenkännlighet förändrad och så nära förenad med kollektan, att man knappast märker den. Så är förhållandet ex. på Långfredagen (s. 6), där Henrik Jansson också utelämnat musikaliska accenter för conclusio. Visst finns här något av en conclusio, men det är omöjligt att avskilja den från kollektbönen. Samma förhållande finner man i kollektan på Den Helige Johannes Döparens Dag (s. 11). Bäst vore att förfara här som på Långfredagen och utelämna accenter för conclusio. Orden "Jesus Kristus, vår Herre" ansluter sig nämligen så nära till det föregående, att det bjuder emot att göra, som Henrik Jansson föreslagit. För övrigt behandlar man nog denna kollekta bättre, om man låter flexa komma på "Kristus" och metrum på "syndiga leverne".

I likhet med de två förut nämnda kollektorna möter svårigheter i behandlingen av den på Påskdagen (s. 6). Här finns en tydlig conclusio. Men frågan är: Var börjar den? Rent innehållsmässigt är det ju klart, att den börjar med orden: vilken denna dag etc. Men det faller sig

lika onaturligt, att placera kollektans punctum över "vår Herre" som — i enlighet med Henrik Janssons förslag — över "evigt liv", eftersom satserna hör så nära samman. Bäst vore, att låta metrum komma över "det andliga Egypten", att utelämna punctum i kollektan, att låta flexa i conclusio komma över "evigt liv" samt att för övrigt ha det enligt förslaget.

På Heliga Trefaldighets dag (s. 9) möter i kollektan en tydligt markerad conclusio, som är tvådelad (första ledet utelämnat). Detta bör ju markeras genom metrum över orden: i en gudom. Apropos dessa ord — i en gudom —, så bör ju metrum komma på dem även, när conclusio är utformad såsom å Pingstdagen (s. 8). Så har ock skett å Första Söndagen i Advent (s. 2), där "i en gudom" till formen är placerad på likartat sätt som å Pingstdagen. Orden "den Helige Ande", som i flera fall utgör slutet av andra ledet i conclusio, kommer i de två sistnämnda fallen mitt i ledet.

Till sist några mera principiella ting i anslutning till ifrågavarande häfte. Såvitt anmälaren känner till, förligger inget formellt hinder för prästen att vid gudstjänst sjunga kollektan. I handbok och evangeliebok säges inget därom. Men när det gäller församlingens svar på kollektan, så finns det i "Den svenska mässboken" del I föreskrivet, hur "Amen" i anslutning till salutation och kollekta ska sjungas. Det finns tre olika alternativ, men det enda tänkbara, om kollektan sjunges enligt tonus simplex, är det amen med båda stavelserna på b, som följer på den s.k. raka salutationen på b. Får man ändra detta amen i enlighet med Henrik Janssons förslag och sjunga det på

a b? Det är musikaliskt riktigt att ha det så, när amen kommer efter ett tersel. kvintfall. Till synes gäller ändringen bara en obetydlig detalj, ett a i stället för ett b över första stavelsen i amen. Men rent principiellt är det oriktigt. Det finns dock en framkomlig väg, där man kan hålla sig till vad föreskrivet är. Och det gör man, om man följer Laurentius Petri anvisning — praktiserad av många präster i samband med användandet av tonus simplex — och låter kollektan med conclusio tona ut på recitationstonen, alltså utan tersfall. Då kommer det i mässboken föreskrivna amen helt följdriktigt. En anvisning i utgåvan om möjligheten att förfara, som ovan sagts, hade gjort densamma mera användbar.

Också ett annat problem hade bort omnämnas, nämligen hur man ska göra, om man vill sjunga kollektan under den tid av kyrkoåret, då mässboken föreskriver användandet av II serien. De två alternativ till salutation med åtföljande amen, som där meddelas, kan ogärna förenas med en kollekta sjungen på tonus simplex. Antingen måste man under denna tid fortsätta med att använda den s. k. raka salutationen — emot givna föreskrifter — el. också läsa kollektan. För framtiden kan man ju alltid hoppas på att också för fastan få en salutation, som man kan använda, när man på traditionellt sätt vill sjunga kollektan.

En annan fråga beträffande sjungen kollekta ställes man inför, om man vill sjunga kollektan året runt, en tankegång som Henrik Jansson är inne på i det lilla företalet till sitt häfte. Det framgår inte,

om han tänkt sig, att man skulle sjunga på tonus simplex såväl på högtidsdagar som på vanliga söndagar. Men detta förfarande skulle ju i längden bli rätt enformigt. Under sådana förhållanden skulle man ju behöva flera olika toner, som man kunde alternera med. Här har redan omnämnts Laurentius Petri anvisningar i *De punctis* och Leimontinus' i hans koralbok. Men om man finner den förra traditionen i enklaste laget och den senare — med Laurentius Petri — oskön, så kan man ju likt Henrik Jansson gå till *Graduale romanum* och där finna en tonus festivus för att inte tala om den rikare tonus solemnis, som enligt äldre tradition har subtonal tuba, som bl. a. utmärkes av att recitationstonen vid slutfall går ned ett helt tonsteg under densamma. I tonus solemnis möter också initium på tonen under recitationstonen.

Ovan har nämnts önskemålet om en ny salutationston för fastetiden. Ett annat önskemål, som också berör den sjungna kollektan, är att vid en kommande evangelieboksrevision befintliga kollektor bearbetas vad formen beträffar till bättre överensstämmelse med den urgamla formen. Detta får väl anses som en ofrånkomlig förutsättning för att det ska kunna bli en mera allmän tradition med sjungen kollekta året runt.

Så ett tack till Henrik Jansson för att han på nytt har aktualiserat frågan om sjungen kollekta. Man får hoppas, att det inte ska dröja för länge, innan de problem, som hänger samman med sjungen kollekta — här ovan antydda —, föres till en god lösning.

Karl-Erik Wallin

Nya introitus

A. Holm, T Nilsson: *Gammalkyrkliga och nykomponerade introitus för sön- och helgdagar i påsk- och pingsttiden*. 1960. Norbergs musikförlag, Västerås.

Egentligen är det med en viss olust som jag tar till pennan för den här artikeln. Jag kommer att anmäla så allvarligt anorlunda åsikter i förhållande till utgivarna av det anmälda arbetet, att det är risk att det kan fattas som överlägsenhet. Jag vet att det måste ligga ett ganska ansträngande arbete bakom, inte minst eftersom jag själv efter ringa förmåga strävat med just några av dessa introitus i samma syfte som utgivarnas här. När jag nu går att diskutera dessa försök att göra nya introitus, är det inte för att vara ute med rödpennan och rättstavningsmallen, utan för att söka bidra med några synpunkter som kan vara relevanta för den här sortens arbete. (Jag vill förutskicka, att jag till största delen kommer att uppehålla mig vid de gammalkyrkliga introitus-förslagen.)

Vi har alltså fått i händerna förslag till nya introitus på Annandag Påsk, 1–6 e. Påsk och Annandag Pingst. Innan jag går in på detaljgranskningen, vill jag ta upp några allmänna frågor.

När man står inför ett sådant här arbete, har man att brottas med det problem som alltid möter när det gäller att sätta svensk text till gregoriansk musik, nämligen det med s. k. adaptation, lämpningen av text och musik till varandra. Redan adaptationen av svensk text till enkla psalmodiformler har sina speciella svårigheter, beroende på svenskans stundom originella accentförhållanden. Latinet har ju aldrig tonstavelse längre tillbaka än i tredje stavelsen från slutet av ett ord, medan svenskan är väl försedd med ord som "hedningarna", att inte tala om ord med vacklande accenter, t. ex. rå'ttfärdighet, rättfä'rdighet. Som regel möter det dock inga större hinder att få in en ganska naturlig svensk deklamation under en psalmtön.

Går vi sedan över till tidegårdsantifonerna, möter där delvis andra problem. Också här finns vissa "lagar" som man får bekanta sig med. De gäller olika sätt på vilka en fras kan tänjas eller krympas, allt efter längden på den text som ska underläggas. De rör accentförhållandena i vissa begynnelse- och slutformler till fraserna. På detta område är melodimaterialet ytterst rikhaltigt, och har man en viss text som ska förtonas, brukar det inte behövas alltför mycket letande i an-

tifonalet innan man finner en melodi av lagom längd och med passande periodindelning. Letar man sedan ytterligare, finner man som regel ett antal variantformer av melodien, vilka kan underlätta arbetet. Man har låt oss säga funnit en melodi med fraserna a, b, c, och varianter med fraserna a', b', c' och a'', b'', c''. Efter vissa manipulationer kanske man får en melodi med utseendet a, b', c''. Det är samma grundmelodi fortfarande, här blott i en varierad form. Inflikas bör dock, att det hela givetvis inte får stanna vid ett mekaniskt hoptråckande av leden, utan melodien måste vara en organisk enhet.

För att så komma över till adaptationen vid introitusantifoner, är problemen här ofantligt mycket större. Dels har vi ett mycket litet material att arbeta med, bara ett par hundra melodier, dels tycks dessa på ett helt annat sätt än tidegårdsantifonerna vara "genomkomponerade" melodier, gjorda enkom för en viss text. Dock finns också här några få exempel på melodier som flyttats från en text till en annan och då ändrats litet grand.

Innan vi nu går in i detalj på dessa problem, bör vi något ta upp en annan fråga. Vi förutsätter att vi ska göra några gammalkyrkliga introitus. Ingen vill väl åta sig att skriva nytt, göra alldeles nya gregorianska melodier. Alltså måste vi gå till redan befintligt material. Utgår vi också från att vi ska ha så långa antifontexter, att vi inte kan använda officiematerial, hänvisas vi alltså till de traditionella latinska introitusmelodierna. Då är frågan: hur fri får man vara? Visst är de musikaliska enheter, "skräddarsydda" för en bestämd text, men ska man

för den skull inte kunna få göra litet som man vill, klippa bort en fras här, stoppa in några toner där, flytta ett periodslut här, klyva en neum där? Visst kan man göra allt detta, men tar man sig så stora friheter, får man en ny melodi, och blott alltför lätt visar det sig, att den har förlorat den harmoniska uppbyggnad, det liv den ursprungliga melodin hade, att den kanske fått skeva tyngdpunkter och mist alltför mycket av den ursprungliga svikten.

Är då icke detta bara en Besserwissers gnäll, en gregoriansk finsmakares irritation? Jag hoppas man inte må anse det. Är inte blott det bästa gott nog i den heliga tjänsten? Och vad är här bäst, om inte det som prövats och nöts och visat sig hållbart i århundraden? Mycket tillspetsat skulle jag vilja formulera följande tes: om vi ska sätta svensk text till en introitusantifon, måste vi göra det helst utan att rubba en ton, en enda accent, en enda melodisk och textlig höjdpunkt från den plats den har. Helt naturligt är detta nästan omöjligt, men det är en god riktpunkt, och efter viss möda går det faktiskt att komma ganska nära detta ideal.

Hur bör man då göra, rent praktiskt? Det enda möjliga utgångsläget är att adaptor har frihet att välja text. (Männen bakom MB I ställdes alltså inför hart när oöverstigliga svårigheter, när de fick fixerade texter.) Man utgår exempelvis från att man om möjligt ska behålla den ursprungliga melodien för dagen i fråga, och söker då en text som kan passa in, innehållsligt och vad rör längd, höjdpunkter och perioder. Kanske det visar sig, att det inte går att med det materialet åstadkomma något tillfredsställande

— antingen blir ingreppen för stora i melodien, eller blir texten förstörd. (Rimligt är att man får ha en viss frihet gentemot 1917 års bibelöversättning.) Det blir då att börja om från början med andra texter och andra melodier. När man så slutligen fått en godtagbar antifon återstår blott att lägga en psaltarvers under tonartens introituspsalmodi.

Därvid har man ingen anledning att avvika från "reglerna" och svårigheten är egentligen mindre än vid tidegärdspsalmodin, eftersom mässpsalmodin i finalisformlerna i ganska ringa utsträckning tar hänsyn till accenter i texten. Blott en sak: man måste se till att man icke får så korta halvversar, att stavelserna inte räcker till för psalmodien.

Går vi så från detta allmänna resonemang över till att granska de föreliggande introitusförslagen, blir resultatet litet nedslående. I alla förslagen har psalmodien behandlats med stor frihet gentemot hävdvunnet bruk. Ofta är denna frihet framtvungad av att de valda psaltarversarna gjorts för korta, t. ex. i introitus på Annandag Påsk där det heter:

gag gc ch cd d cdc
Lo - va Her - ren min själ

Stundom beror friheten man tagit sig tydligen på att man ansett att t. ex.

ca ac c c c c c c c c
och jag skall å - ter få bo i Her - rens
ch ga c h a g
hus e - vin - ner - li - gen

klingar bättre än det "regelmässiga"

c c c ch ga ch a g
Her - rens hus e - vin - ner - li - gen.

Vilket betvivlas.

I samtliga fall har de traditionella melodierna tagits upp. Men i antifonien för Annandag Påsk har man löst upp fem melismer, i andra perioden flyttat en divisio minor och lagt till en ny fras, som är identisk med samma periods redan använda första fras. Denna andra period som i latinet upptar 14 stavelser, omfattar i svenskan hela 29!

Antifonen på 1:a e. Påsk har fått följande ingress:

d e e e e g g g gag,
Kris - tus Je - sus är den som har dött,
g g g g g g g d
ja än mer den som har upp - stått.

Jfr originalets

d e e e ega g g g g d
Qua - si - mo - do ge - ni - ti in - fan - tes.

Medan i originalet första frasen blir ett naturligt trappsteg upp till periodens alleluia, hejdas i förslaget den melodiska rörelsen på ett olyckligt sätt. Den andra perioden i denna antifon är ytterst besvärlig att arbeta med: 16 stavelser på tre fraser plus trefaldigt alleluia, och en såväl textlig som musikalisk höjdpunkt i den första frasen. I förslaget har denna höjdpunkt kommit på andra stavelsen i ordet "ingen". Vidare har tredje frasen och två alleluia strukits.

I antifonen till 2:a e. Påsk har inga avsnitt utelämnats, däremot har några nenumer brutits itu, betingat av att svenskan har 37 stavelser mot latinets 27, vilket också medför en recitation i första perioden på sex extra toner på sekunden. Dessutom har den ursprungliga första perioden delats i två självständiga sådana, och denna nya andra period har svårt

att hävda sig, då den blir alltför entonig (1 h, 3 a, 12 g).

På samma sätt kunde vi fortsätta. I introitus till såväl 3, 4, 6:e e. Påsk som Bönsönd. har fraser brutits bort, och ursprungligen åtskilda periodelement fogats samman till nya perioder. Bäst har i mitt tycke utgivarna lyckats med Annandag Pingst, där melodien är relativt intakt, fem neumer delats och ett par toner satts in. Svenskan har där 31 stavelser mot latinets 28.

Grundfelet anser jag ligga i att man valt texter, som ej utan våld låtit sig adapteras till originalmelodierna. Beträffande textvalet synes det mig litet onödigt att i samtliga fall (utom ett) anti-fontexten är sammanfogad av två skilda bibelord. När dessa helgdagar ännu i evangelieboken har kvar sina latinska namn från de gamla introitus, borde man försökt behålla dem, och så få de gamla beteckningarna meningsfulla igen.

Utan att på något vis framföra det som ett i allo lyckat förslag vill jag med ett exempel visa, att det finns möjligheter att förverkliga de principer jag här har hävdat, och väljer då introitus till 2:e e. Påsk. Där har utgivarna (otransponerat):

dfg f ef f f fgf ed' f f f
 Han skall va - ra en her - de för mitt folk
 fd fg f / gf f f f f f fa
 Is - ra - el, ja, han skall va - ra en furs - te
 g f fg f f dg g gdgfe fe' f fd
 ö - ver Is - ra - el. En god her - de gi - ver
 fe fg ga fed d
 sitt liv för få - ren. Halleluja. . .

Jfr:

d fe f ef f f' efgf f ed'
 Mi - se - ri - cor - di - a Do - mi - ni
 Her - rens barm - här - tig - het upp - fyl - ler

f f fd fg f' gf f fafg fgf/gd g
 ple - na est ter - ra, al - le - lu - ia: ver - bo
 he - la jor - den, al - le - lu - ia: ge - nom
 gdgfe e / fd fe fg ga fed d
 De - i cae - li fir - ma - ti sunt.
 Guds ord ska - pa - des him - me - len.

Alleluia.

Alleluia.

Slutligen vill jag beträffande notskriften påpeka, att man genom att använda skaftlösa nothuvuden väl velat undvika det alltför metronommässiga utförande vartill man kan frestas av bruket av åttondelar. Dock bör man i så fall även sätta ut bågar över de noter som bildar neumer inom större melismer. Det är onekligen av viss vikt att veta om en melism på fem toner består av t. ex. clivis + porrectus eller tvärtom.

Innan jag så kort tar upp de nykomponerade introitus, vill jag bara återigen betona, att det här sagda inte är framfört bara för att kritisera. Vi står ännu i början på ett viktigt arbete, och det är just därför att det är viktigt, som det är desto mer betydelsefullt att vi vet vad vi gör.

Åtskilliga är tveksamma inför flerstämmiga kompositioner till introitustexter. Själv hör jag icke till dessa, trots all min reverens för det gregorianska. Dessa Torsten Nilssons nykompositioner präglas av en klar, genomskinlig faktur, och den som söker vällustiga klanger, letar förgäves. Så vitt jag kan förstå är de bäst lämpade för en liten kör, som lärt sig att sjunga lätt och flytande utan stora later. Några av dem torde vara ganska lätt-sjungna för en kör (och dirigent) som något vant sig att arbeta med verk av yngre datum, t. ex. den tonsättning som står för 3-4:e e. Påsk, vilken börjar med

ett parti i kvart-kvintorganum. Den har heller inga besvärligare insatser för någon stämma. Att sedan ställa frågan, vilka församlingar som inte reser borst inför "sådan här modern musik", det vore

att börja debattera något vartill detta ej är platsen, och som ju rör bruket av all nyare musik i gudstjänsten. Men när det gick under Leoninus och Palestrina, varför ej nu?

Lars Hartman

Lärobok eller debattinlägg?

Praktisk teologi. En handbok i kyrkans organisation och verksamhetsformer. Utgiven av Sven Kjöllersström, Gleerups förlag, 1959.

År 1896 kom Oskar II på besök till Lycorna. Vid landstigningsplatsen mottogs kungen av traktens honoratiories bl. a. pastor loci, som på ett samtida fotografi synes iförd "kappa och krage", beredd hälsa majestätet (Oskar II, Mina memoarer I, 1960, bild mot s. 241). Nämnade klädsel torde vid den tiden och vid ett så högtidligt tillfälle ej ha väckt någon förvåning. Förvånad blir man däremot, när det i en med statsunderstöd utgiven akademisk lärobok i praktisk teologi, kapitlet Liturgik, heter: "Den (nämligen prästkappan) blev under 1700-talet utslutande ett liturgiskt plagg". Påståendet (a. a. s. 205) motiveras ej närmare men man torde på goda grunder kunna antaga att det stöder sig på några uttalanden av Edvard Rodhe (Svenskt gudstjänstliv 1923, samt uppsatsen Den svenska prästdräkten, i festskriften till Magnus Pfannenstill s. å., den senare omtryckt i Fornvännen 1936). Rodhes tes kan sammanfattas så, att medan de kyrkliga myndigheterna tidigare hävdade prästkappan som en obligatorisk del av prä-

tens dagliga dräkt, så var det under den gustavianska tiden ingen, som längre ställde detta krav, prästkappan var nu ett "liturgiskt plagg". Jag har i en uppsats i Tidskrift för kyrkomusik och svenskt gudstjänstliv (1936 s. 164 ff.) framhållit, att uttrycket "liturgiskt plagg" om prästkappan måste användas med varsamhet och närmare förklaring, då framställningen annars blir missvisande. Talrika exempel ur 1800-talets memoarlitteratur visar nämligen, liksom det ovan anförda, att kappan räknades till ståndets högtidsdräkt vid högofficiella tillfällen. Rodhes sats (1936 s. 17): "I slutet av 1700-talet tänker ingen präst på att använda den som vardagsdräkt", står sig. Hilding Johanssons är direkt felaktig. Riksdagsprosten Christian Stenhammar berättar i sina riksdagsminnen (1830- och 40-talen), att prästeståndets medlemmar t. o. m. då de besökte "spektaklet" (Kungl. teatern) voro iförda kappa, eftersom de voro konungens gäster. Och det har från erfaret håll berättats mig att ännu under Gustaf V tid, på slottet fanns tillgänglig en kappa att begagnas av audienssökande präster. Ingen svensk präst torde väl vid något av här nämnda tillfällen menat sig göra liturgisk tjänst.

Det hittills sagda har berört en liten

detaljfråga. Men om nu en mycket sammanträngd framställning av liturgi-
ken ger plats åt sådana detaljer kan
ju icke utrymmets knapphet dispensera
från en korrekt framställning. Den i och
för sig i en framställning av denna typ
så berömvärda koncentrationen tycks ha
spelat Johansson ytterligare spratt och
bidragit till oklarheten. När han (s. 204)
i samband med en beskrivning av den
liturgiska skruden bl. a. säger: "Den
mässkjorta, som användes inom svenska
kyrkan, har vida ärmar samt ett bälte
(cingulum), som håller den samman om
livet," vilar nog detta påstående på en
rätt osäker grund vad beträffar tiden in-
till början av detta århundrade och är ju
beträffande vår egen tid direkt missvi-
sande. Det är som om författaren ej hade
en aning om vad den sedan decennier
pågående renässansen inom svensk para-
mentik betytt också i detta lilla samman-
hang. Men låt oss lämna den kyrkliga
skruden, även om det skulle vara fres-
tande att fortsätta. Avdelningen om
kyrkorummets inredning avslutas med
några ord om biktstolarna i de romerska
kyrkorna. Efter att författaren omtalat
deras prunkande utstyrel under baroc-
ken slutar han: "I de stora katedralerna
på kontinenten har varje tjänstgörande
präst sin egen stol, där han tar emot
bikt." Strävan efter koncentration gör sig
ej märkbar i alla sammanhang.

Gå vi till liturgikens speciella del sy-
nes mig framställningen av den romerska
mässan flerstädes högst oklar. Då förfat-
taren (s. 223) omtalat transsubstansia-
tionslärans antagande 1215 fortsätter
han: "Som en följd av denna dogm upp-
stod elevation med tillbedjan, vilken dock

var i bruk redan på 1100-talet..." Och
när han längre ned på samma sida skall
belysa den romerska kultens dragning
till det visuella heter det bl. a. "Epistel
och evangeliisida infördes vid altaret".
Hela detta stycke påminner genom sin
stilisering mycket om hur man skrev i
dessa ämnen i vårt land mot förra seklets
slut eller rent av om en viss kyrkoherde
Hilarius Boklunds sätt att i sin hemstads
Veckoblad avhandla liturgiska ting. Den
sist anförda satsen ger ju ej den icke sak-
kunnige läsaren någon som helst före-
ställning om vad som fört till epistel- och
evangeliisida vid altaret, något som väl
får anses vara av större intresse och sak-
ligt värde än t. ex. upplysningen om de
många biktstolarna i kontinentens kate-
draler. Då författaren kommer till de
evangeliska liturgierna i Tyskland sä-
ger han (s. 228): "Den romerska kyrkan
hade tillmätt liturgien ett stort egenvär-
de, vilket förlänade det invigda extra-
ordinära egenskaper. Detta upphörde
helt." Jag avstår från kommentarer. Vid
beskrivningen av den svenska mässan
möter oss bl. a. följande teckning av
den s. k. högtidliga formen av nattvards-
gudstjänst utan samband med högmässa:
"Skriftermålet övergår här i Kyrie. Ute-
slutna äro i fortsättningen endast predi-
kan, allmänna kyrkobönen och even-
tuellt en textläsning. Observeras bör att
skriftetalet kan hållas från predikstolen,
att övergången till Kyrie sker genom läs-
ta eller som växelsång utförda psaltar-
ställen med trishagion..." osv. Varför
skall man först lämna en direkt felaktig
upplysning som man strax därpå måste
rätta ("observeras bör" — ja det tål nog
vid!) och varför denna vidunderliga be-

skrivning av introitus? Psaltarställena avslutas ju med gloria patri, trishagion åter är ett självständigt moment mellan introitus och kyrie.

Varför nu alla dessa småaktiga anmärkningar? Ja, svaret på den frågan är delvis redan givet. Johanssons framställning synes mig icke göra rättvisa åt den utveckling, som ägt rum inom svensk liturgisk forskning under de senaste decennierna. Uppgiften har förvisso inte varit av det lättaste slaget och jag har redan påpekat författarens lofvärda strävan efter en kort framställning, men språkets dunkelhet och den ställvis mycket ologiska framställningen gör att man måste konstatera, att Hilding Johansson icke gjort sitt namn rättvisa. Men ännu en anmärkning återstår och den är mycket väsentlig.

I sin framställning av den liturgiska skruden omtalar Johansson, att mässskjortan hos oss sällan brukas utan mässhake, att i den romerska kyrkan mässhaken vid vissa tillfällen användes av prästen även utom mässan samt under vissa tider på kyrkoåret av diakon och subdiakon vid mässan. Dessa notiser om romersk sed var när boken skrevs alligenom korrekta. Man frågar sig bara igen om inte det fanns saker av större vikt både beträffande romersk och evangelisk ritus att behandla på det knappa utrymmet. Diakonernas bruk av planeta plicata (den framtill upprullade mässhaken) under kyrkoårets violetta tider blir rätt intresslös utan en redogörelse hur detta bruk uppkommit. Hellerström gör sig i sin *Liturgik* (1954) rätt mycken möda med den här saken (s. 80). Hela syftet med hans framställning torde vara

att komma åt det av den kyrkliga förnyelsen lancerade bruket att endast celebranten skall bära full skrud. Ett inlägg i dagsdebatten alltså. Men varken Johansson eller Hellerström skall lastas för, att den romerska kyrkan (enligt *Church Times* 14.10.1960) fr.o.m. 1 januari detta år genomfört en serie liturgiska reformer, som bl. a. innebär avskaffandet av bruket av planeta plicata. De båda diakonerna i mässan skola nu även på violetta dagar bära dalmatika respektive tunica.

Intrycket av att här föreligger en icke alltigenom objektiv framställning förstärkes när man i den allmänna delen möter följande beskrivning av den liturgiska förnyelse, som liksom en gång modernismen, korsar alla konfessions- och samsfundsgränser: "Inom stora delar av den evangeliska kristenheten (även den reformerta) förekomma numera starka liturgistiska strömningar, som arbeta för kyrkorummets förskönande och en rikare, allsidig användning av liturgisk skrud." Kanske beror det på sammanhanget att beskrivningen blivit så snäv, annars har det ju hänt åtskilligt sedan 20-talet just inom denna riktning. Numera är det icke fråga om liturgiska specialiteter, eucharistien i lokalförsamlingen är det centrala. En ung amerikansk episcopalpräst har i en mycket läsvärd liten skrift lagt fram sina erfarenheter i dessa stycken från en studieresa på den europeiska kontinenten (Alfred R. Shands: *The Liturgical Movement and the Local Church*, SCM 1959).

Och så användandet av termen "liturgistisk", i detta i svensk kyrkohistoria så belastade namn. Det kan naturligtvis bero på att pennan slant för den litur-

giske forskaren, för nog är väl docenten Johansson medveten om skillnaden mellan en liturgisk och en liturgistisk rörelse?

Jag har uppehållit mig så pass utförligt vid Hilding Johanssons bidrag, därför att det torde vara av största intresse för denna årsboks läsare och även med hänsyn till den aktuella debatten av största betydelse. I övrigt medverka professorerna Sven Kjällerström (Den kyrkliga lagstiftningen i Sverige) och Åke André (Den praktiska teologiens funktion). Bokens längsta bidrag: Kyrkokunskap, är författat av docenten Carl-Gustaf André. Den lärde hymnologen dr.

Allan Arvastson ger en kortfattad framställning av psalmbokens historia och avslutar sitt bidrag med några ord om psalmböcker i andra evangeliska länder. Under rubriken "Predikans historia" möter oss slutligen i en översättning från det engelska originalet Yngve Brilioths Donellan Lectures från 1949, där han ger oss en magistral översikt av predikans allmänna historia. Det är med stor gripethet man lyssnar till den — också i sin vetenskap—överlägsnes röst. Den svenska predikan slutligen får sin historia skildrad av kyrkoherden teol. lic. H. B. Hammar.

Harald Andersson

Svenskt körarbete 1960

När Sällskapet Kyrkosångens Vänner år 1892 bildades efter ett intensivt förarbete av dåvarande folkskoleinspektören R. Norén, var det från början inte så klart, vart man syftade. F. M. Allard, som ganska ingående skildrat just denna begynnelse, skriver bl. a.: "Det ser nästan ut, som tänkte man intet annat än att komma tillsammans och idka kvartettsång, däri inbegripna även andliga hymner, som man funnit tilltalande och transkriberat för mansröster."

R. Norén hade dock mera djupgående planer, som grundade sig på hans grundliga kunskaper rörande de tyska liturgisk-musikaliska renässanssträvandena. Man kom dock på länge inte utanför de kyrkliga manskvartetterna, som visserligen inte låg på latsidan utan sökte att till folkets breda lager föra ut kännedomen om och kärleken till den heliga sången. Några medhjälpare till Norén kan nämnas. Det var folkskolinspektör J. A. Franzén, som arbetade i Växjö stift, dåvarande brukspredikanten D. Rudin och musikdirektör Joh. Morén.

Så värst långt kom man inte. Men år 1910 skedde ett uppsving. KSV sökte samarbete med Sveriges allmänna organist- och kantorsförening. Av detta samarbete föddes de allmänna kyrkosångsmötena. 1927 togs det tredje steget. Då hölls den första kyrkosångshögtiden i Linköping, och därvid var det Sveriges kyrkosångsförbunds körer, som samlades och sjöng. Farväl med de gamla manskvartetterna och fram för den blandade kören!

Sedan har det väl blivit så, att detta sistnämnda förbund fått stå för det mesta som skett på kyrkokörernas område. Men förbundet har icke varit sig själv nog. Ett visst samarbete

har hela tiden varit rådande mellan de tre kyrkomusikaliska sammanslutningarna. Detta samarbete har under de sista åren förstärkts. Och detta har under 1960 förmärkts i högre grad än tidigare. Det viktigaste är den utökade samarbetskommitté, som de tre organisationerna utsett. Genom dess arbete har ett steg tagits till förverkligande av vad utvecklingen på körområdet fört med sig. Här syftas på det arbete att erhålla evangelomotetter, som en särskild kommitté, bestående av hrr Weman, H. Göransson och Henrik Jansson, utfört. För körens del kommer dessa att bli något nytt, som väl endast småningom kommer att bli allmänt sjungna. Kommittén har i sin skrivelse till eventuella kompositörer på området sökt hjälpa till att göra dem begärliga för köerna genom följande uppmaning: "Utan tvivel karakteriseras nutida svensk kyrkomusik av framåtanda. Dock måste man hålla i minnet att de flesta av vårt lands kyrkokörer rekryteras av amatörer, och de körtekniska svårigheterna bör vara av överkomlig art. Kyrkokörerna kommer med all sannolikhet att sjunga ännu oftare än vad som nu är fallet. Man har alltså helt enkelt inte tid att öva flera veckor på en epistel- eller evangelomotett, knuten till en viss bestämd söndag. Detta gör att vi måste be varje tonsättare tänka på att de tekniska svårigheterna inte blir för stora."

Av stort värde är också att kommittén påpekat önskvärdheten att kompositionerna ibland göres trestämmiga och föreslår i övrigt en del olika arrangemang.

Om körens sjungande under det gångna året kan här understrykas det av kommittén gjorda påpekandet, att körens uppsjungning

sker allt oftare. Det är numera inte ovanligt att en vanlig landsortskör, helt bestående av oavlönade amatörer med sin sång berikar gudstjänsterna allt fler gånger under året. 25, 27 gånger och även mera kan många körledare till sin musiksakkunnige rapportera körens uppsjungningar. Somliga av dem har hunnit så långt, att de av sina körer bildat koralkör, där några stycken körmedlemmar omväxlar att sjunga i varje gudstjänst.

Här är på tiden att nämna något om den betydelse som Koralmusiks båda delar fått, både för koralsjungandet som sådant och för alternatimsången. Vad som föresvävade bildarna av KSV, att erhålla en rytmiskt livfullare koralsång, håller i våra dagar på att bli verklighet, mycket tack vare dessa böcker.

Någon livligare utgivning av hymner för körnas bruk kan knappast sägas ha ägt rum under 1960. Kanske har det med de kommande evangeliemotetterna att göra. Man har liksom vilat på hanen.

Vad som i våra dagar alltmera kännetecknar kyrkokörerna är deras önskan och vilja att bli alltmer skickade att fullgöra sin uppgift. Därför

har studieverksamheten gripit omkring sig i mycket hög utsträckning. Behovet av lärare i tonbildning är stort och frågan om utbildande av sådana synnerligen aktuellt.

På en del platser, där på grund av befolkningens ringa antal det är svårt att få ihop en kyrkokör har driftiga och kunniga körledare börjat att tillämpa kantoreiverksamhet. Blockflöjter och andra instrument får ersätta felande människostämmor.

Vad den ovan omnämnda kommittén nämnade om framåtanda inom svensk kyrkomusik visar sig vara ett påstående med stark grund. Kyrkosångsrörelsen går fortfarande framåt såväl kvantitativt som kvalitativt. Den är det instrument, som samtidens musikaliska ledare kan spela på. Körerna anammar snabbt vad dessa ledare ger.

Fortsatt utveckling och även framgång må vara 1960-talets kännetecken för svensk kyrkosångsrörelse.

Stockholm den 3 januari 1961.

Sten L. Carlsson

Kyrklig skrud och prydnad 1960

På kyrkokonstens område är det själva kyrkoarkitekturen, som en följd av år har stått i medelpunkten för intresset och även givit upphov till diskussion. Orsaken är lätt att finna. Dels befinner vi oss mitt uppe i en period av livligt kyrkobyggande, dels har den nya kyrkoarkitekturens formspråk mötts med motsägelse eller tvekan på många håll. Vi få gå långt tillbaka i tiden för att finna en motsvarighet till den livaktighet på kyrkobyggandets område, som det vi just nu bevittna. Stadsdelskyrkor med tillhörande församlingslokaler uppföras över hela riket i de vidsträckta eller folkrika församlingarna, framförallt i de större städernas ytterområden. Att lämna en fullständig redogörelse för omfattningen av denna kyrkliga byggnadsverksamhet skulle föra för långt och lätt få karaktär av en enformig uppräknig. Av särskilt intresse är, att under år 1960 även flera församlingskyrkor ha uppförts. Till dessa kunna också hänföras de större stadsdelskyrkor, som kunna bli församlingskyrkor vid framtida församlingsdelningar. Att Stor-Stockholm härvid tilldrager sig ett särskilt intresse, är förklarligt genom den väldiga expansionen av bostadsområdena utanför den äldre stadskärnan. Befolkningssiffran i dessa områden, som både omfatta delar av det administrativa Stockholm och angränsande städer och kommuner, beräknas vid årsskiftet 1960–61 uppgå till omkring 700 000. Under loppet av ett år ha i de nybildade pastoraten i Stockholms södra förorter uppförts icke mindre än tre församlingskyrkor. Vantörs kyrka stod färdig och hade tagits i bruk strax före årsskiftet 1960, och under det gångna året ha kyrkorna i Skarpnäcks och Farsta församlingar

fullbordats och vigts för sitt ändamål. Härtill kan också läggas det omfattande kyrkokomplexet i Vällingby inom Spånga församling, där det rymliga kyrkorummet är beräknat att bli församlingskyrka, då den folkrika församlingen delas och Vällingby blir eget pastorat.

För de nya kyrkorna har givetvis även komponerats liturgiska inredningsförmål och sakral utsmyckning, såsom dopfuntar, altarkors eller krucifix, altarestakar, nattvardskärl och friskulptur. I den strax före årsskiftet 1960 invigda Olaus Petri kyrka på Gärdet inom Oscars församling har även en monumentalmålning utförts i kortaket. Ätminstone en av de nya dopfuntarna och ett av altarkorsen ha blivit föremål för viss uppmärksamhet. Arne Jones' altarkrucifix i Vantörs kyrka har genom sin ovanliga formgivning debatterats under året. Konstnären kallar icke sitt verk ett krucifix utan ett "Kristustecken" därför att bilden icke vill återge Kristusfiguren utan i stället symboliskt antyda korsfästelsen och den Korsfäste. Själva detta Kristustecken, som är fäst på ett träkors, är utfört i järn. Reaktionen inför bilden är rätt typisk för värderingen av de nya kyrkliga konstverken. Å ena sidan betygas det, vilket djupt intryck framställningen gör genom sin långt drivna stilisering och den dragning mot det abstrakta, som utmärker hela verket. Å andra sidan står man tvekande inför verkets förmåga att fylla en verklig funktion som andaktbild, så att detta "Kristustecken" faktiskt blir ett tecken som varder motsagt. Bland dopfuntarna har funten i S:t Tomas kyrka i Vällingby tilldragit sig särskild uppmärksamhet genom sin ovanliga utformning. Den bildas av ett stort

stenblock, som genom sina dimensioner för tanken till den fornkristna dopbrunnen. Funten urholkning är äggformig och rymmer 500 liter vatten, som ständigt hålles friskt genom oavbrutet tillflöde och avlopp.

Av de nyare kyrkorna har över huvud ingen blivit så omdebatterad som Vällingbykyrkan. Redan det tunga tegelkomplexet intill samhällets köpcentrum har väckt uppmärksamhet, icke minst genom klocktornet, där 18 klockor äro fritt upphängda i en betongkonstruktion, som löper längs tornkrönets fyra sidor. Det är dock själva kyrkorummet, som har blivit föremål för diskussion och olika värderingar. Av stort intresse är härvid debatten i Svenska Dagbladet mellan Ulf Håård af Segerstad och Göran Lindahl. I sin artikel vid kyrkans invigning gjorde Håård af Segerstad vissa reservationer mot själva karaktären av kyrkorummet. Han uppfattade dess anda som mer reformert än luthersk-evangelisk, och i en senare artikel framhöll skribenten, att man borde taga mer hänsyn, än vad som är fallet, till "principiellt liturgiskt-funktionella synpunkter". Göran Lindahl fattade funktionens begrepp så, att det endast hänförde sig till det rent praktiska funktionerandet. Kyrkans konst får icke mätas efter samma värdeskala, som man använder för praktisk-funktionella ting såsom vissa bruksföremål. Kyrkoarkitekturen har också ensam bland de moderna arkitekturskapelserna funnit en form, som verkligen präglas av sann skönhet. Man hade en förnimmelse av, att de båda högst initierade författarna aldrig möttes på samma plan, då de icke kunde enas om en gemensam utgångspunkt. Diskussionen var dock synnerligen nyttig, då den faktiskt berörde flera grundläggande problem, som borde ha genomdiskuterats på ett tidigare stadium, innan så många kyrkor redan stå färdiga. Håård af Segerstad gjorde ett mycket viktigt påpekande, då han framhöll, att principerna för ett kyrkobygge ännu långt ifrån äro klarlagda. För att belysa detta problemkomplex ur liturgiens synvinkel har undertecknad tagit upp frågan om funktion, tradition och form i kyrkobyggnad och kyrkorum till behandling i en artikel, som inom kort publiceras i Kyrkofrämjandets årsbok.

Man kan inför de nya kyrkorna icke undgå

att göra vissa kritiska påpekanden av såväl liturgisk som praktisk-funktionell karaktär. Här kan endast bli plats för några påpekanden. Det nu moderna bordsaltaret, som utgör ett kraftigt brott mot vår tradition från reformations-tiden, visar sig i praktiken mindre lyckligt, då det ofrånkomligen ger kyrkans korparti ett drag, som för tanken till reformerta kultrum. Härtill kommer, att det i viss utsträckning hindrar bruket av markant färgsymbolik, då det icke tillåter upphängning av verkliga antependier. Tygremsan över altarbordets mittlinje är en numera vanlig form i västtyska kyrkor men är främmande för svensk sed. Vidare är det gott och väl, att altaret numera utsmyckas med ett kors eller krucifix, kring vilket ljusen kunna uppställas med antalet bestämt av dagens festgrad, men oftast gör hela korpartiet och altartrakten ett alltför torftigt intryck, vilket är otillfredsställande inte endast ur estetisk utan även ur liturgisk synpunkt. Predikstolens och dopfontens uppställning verkar ofta mera vara en nödlösning än resultatet av ett i god mening funktionellt tänkande vid rummets planering. Stundom ser man altare, predikstol och dopfont uppradade som på en estrad i korpartiet, vilket för tankarna till helt annat håll än till svenskt gudstjänstliv. Det framhålles ofta, att nya kyrkor måste vara moderna, och det är givetvis ett riktigt krav, om de skola tjäna nutida gudstjänstliv. Fråga är, om de verkligen ur denna synpunkt äro så moderna, som det ofta påstås. Man bör lägga märke till att nutida gudstjänstliv otvivelaktigt har en uppenbart traditionell prägel både i fråga om den liturgiska gestaltningen och i fråga om kyrkomusiken. "Nyheterna" kunna betraktas som nyskapelser på traditionens grund. Man kunde önska, att den moderna kyrkokonstens och kyrkoarkitekturens formspråk stämde mer överens med denna den svenska liturgiens egen karaktär. Traditionsproblemet i kyrkokonst och kyrkoarkitektur visar sig vid ett närmare studium ha ofrånkomliga liturgiska aspekter. Modemetiten i kyrkorummet bör också svara mot aktuella strävanden på det liturgisk-musikaliska området. I äldre kyrkor bygger man av liturgisk-musikaliska skäl kororglar, och man märker också en tendens att i nya kyrkor placera

orgeln i kyrkans främre del, i eller vid sidan om koret. Här och var anvisas orgeln liksom kören någon form av avbalkning i kyrkans främre parti. Detta är knappast någon lösning av det problem, som föreligger, ty körens funktion är härvid icke genomtänkt. Den bästa lösningen vore, att koret utformades med ett utsprång eller någon form av absidial avslutning och att orgeln placerades intill ena tvärmuren mot det bredare långhuset. Då kunde kören få sin placering framför själva korutsprånget i god kontakt med orgeln. Att kören i detta fall icke bör bindas i sin placering genom fasta bänkkvarter utan kunna ordnas i olika uppställningar, är också ett krav, som hör samman med den liturgiska funktionen. I detta sammanhang bör även kyrkorummets akustik uppmärksammas. Det är ett egendomligt fenomen, som man stöter på, att i vår tid, då den akustiska effekten kan matematiskt beräknas, akustiken lämnar mycket övrigt att önska. Det skall villigt medges, att problemet innesluter stora svårigheter, då det talade ordet och musiken ställa olika krav i akustiskt hänseende. Man borde dock genom noggrann beräkning kunna nå fram till en

sådan lösning, att å ena sidan det talade ordet icke slås sönder av allt för lång efterklang och å den andra sidan orgelklangen och sången icke förkvävas genom alltför torra akustiska förhållanden. Man skulle givetvis kunna fortsätta de kritiska marginalanteckningarna på flera punkter, men de påpekanden, som här gjorts, grundas sig på iakttagelser hos den allra senaste kyrkoarkitekturen.

Vi ha all anledning att glädja oss åt den stora livaktigheten på kyrkobyggandets område, då ett verkligt kyrkorum på rimligt avstånd från bostaden är ett uppenbart önskemål inte minst bland människorna i våra skäligen avhumaniserade och tekniskt präglade ytterområden i de växande städerna. Man kan dock befara, att en alltför tillfällig modernitet i dagens kyrkobyggen om något eller några årtionden icke endast verkar rent estetiskt förlegad utan även framstår som mindre funktionell med hänsyn till den liturgiska utvecklingen.

Lidingö i januari 1961.

Ragnar Stenberg

Något om svenskt koralarbete 1960

Rapport vid Kyrkosångens Vänners Centralkommittés sammanträde den 3 januari 1961.

Det osedvanligt stora intresse som kyrkans församlingssång, dess psalmer och koraler, varit föremål för under senare år, i första hand bland kyrkomusiker och präster, men även bland åtskilligt annat kyrkfolk, synes under det nu tilländalupna året 1960 ingalunda ha avtagit. Tvärtom förefaller debatten att vidgas ytterligare: nya grupper och nya synpunkter drages in i det pågående meningsutbytet och experimenterandet. Som helhet ter sig situationen långt ifrån klar. Ofta står åsikt mot åsikt, och målsättningarna skiftar uppenbarligen betydligt. Detta beror givetvis på att såväl kyrkfolket i gemen som prästerskapet och kyrkomusikerkåren utgör allt annat än enhetliga begrepp, något som komplicerar koralfrågornas problematik och i varje fall garanterar att debatten inte upphör.

Helt i linje med KSV:s strävanden är den tydliga tendens till ökat samarbete mellan präster och kyrkomusiker som kan noteras under året. Den torde stå i visst samband med av Kyrkomusikernas Tidning, senare även av prästerliga organ, publicerade artiklar i ämnet. Kontraktsmöten mellan präster och kyrkomusiker har hållits på flera håll, och bland de konkreta frågor som därvid avhandlats, må särskilt nämnas högmässans psalmlista. Att denna mer än hittills bör framgå ur prästens och kyrkomusikerns gemensamma överväganden, är en insikt som sprider sig alltmer.

En viktig händelse på koralfronten är att

Collegium Musicums, alias Harald Göransson, samling "Koralmusik" från 1957 nu följts av en omfångsrik del II, redigerad av Harald Göransson och Lars Edlund. Här är huvudsyftet att förse kyrkoårets samtliga sön- och helgdagar med alternatimsättning till en eller flera psalmer, varför samlingen — för att citera företalet — "främst fullföljer en sidolinje från Koralmusik I". Vidare innehåller samlingen sättningar till 9-faldigt Kyrie för kör och församling. Koralmusik II togs under upphovsmännens ledning i bruk vid den traditionella koralveckan i Båstad i augusti och en liknande vecka i Vadstena. Mottot för Båstadveckan var denna gång "Evangelisk kyrkovisa i nutiden". En kväll var anslagen till en stor debatt kring ämnet "Kyrkans nya psalm och visa" med en rad särskilt inbjudna talare ur olika läger. Som förberedelse till denna debatt hade nya koralmelodier till utvalda, delvis nyskrivna, texter beställts från några av landets kompositörer av kyrkomusik. En del av dessa nya koraler prövades vid detta tillfälle. Under den följande natten föddes å Stiftsgården en psalm gemensamt av Bo Setterlind — texten — och Sven-Eric Johansson — musiken, i "tolyton". Den fick namnet "En kristens dagvisa" och är måhända den första i sitt slag i Sverige.

Debatten om psalm och koral i nutiden fortsattes på hösten vid en konferens i Sigtuna. Bo Setterlind återkom med stridsskriften "Psalmer i atomåldern?" Även om det textliga elementet här kommer i första rummet, yttrar sig förf. också gärna och utförligt om det musikaliska. Skriften sjuder av entusiasm och optimism. Vad en läsare kanske efterfrågar är en

nykter bedömning av den allmänna själsliga beskaffenheten hos det folk inom och utom kyrkans murar till vilket en ny psalmbok skall vända sig.

Den andliga sektionen hos Sveriges Radio har tagit upp tråden från "Psalmer i atomåldern" och inlett en programserie med den djärva underrubriken "steg mot en ny psalmbok".

Vid rikskyrkosångshögtiden i Hälsingborg i augusti förekom som särskild programpunkt — och en mycket lyckad sådan — psalmsång av körer och menighet växelvis och samfällt under ledning av Henry Weman. Det skedde i samband med rikskörens framträdande i "Idrottens hus". Den KSV-dag, som tidigare brukat följa i omedelbar anslutning till rikskyrkosångshögtiderna men som inte förekom denna gång, efterlystes av Waldemar Ahlén i referat i Kyrkosångsförbundet.

En på sitt område viktig produkt av nyskapande inom kyrklig unison sång nådde sin fullbordan under året och utkom av trycket i augusti, nämligen "Kyrkvisor för barn". Bakom denna sångbok, som i första hand vill tillgodose söndagsskolans behov men bör kunna fylla en uppgift långt utanför dennas gränser och även lämna material till en framtida psalmbok, ligger ett flerårigt kommittéarbete på föranstaltande av Diakonistyrelsens söndagsskolnämnd. Den kyrkomusikaliska sidan har företrätts av Harald Göransson och undertecknad. Över tusentalet nya melodier sändes in till kommittén, och ca 70 av dessa återfinnes i sångboken, som även innehåller en del äldre material från skilda tider.

Kanske är det befogat att här till slut nämna en meningsyttring, som väckt anstöt på sina håll inom kyrkomusikerkåren men antagligen

motsvarar tänkesättet hos en stor del av kyrkokörsångarna, kyrkobesökarna och eventuellt även kyrkomusikerna. Jag åsyftar en i tidningen Kyrkosångsförbundet publicerad lång artikelserie "En kyrkosångares funderingar" av folkskollärare Gunnar Dahlquist. Kärnan utgöres av opposition mot en i harmoniskt avseende mera "modern" och dissonansrik behandling av församlingskoralens ackompanjemang. Vad som än kan vara att säga om delar av denna artikelserie, torde ingen kunna förneka att den tar upp en fråga av stor betydelse och stort intresse för de skaror av icke-musikspecialister som bär upp den svenska kyrkan och dess gudstjänstliv.

På den gregorianska sångens område må nämnas att landets tidedärdssjungande grupper och enskilda nu begärligt börjat tillägna sig det rika material, som det under föregående år utkomna Svenskt Antifonale del II ställt till deras förfogande. En serie gammalkyrkliga introitus för söndagarna under påsk- och pingsttiden har utgivits av komminister Arvid Holm och musikdirektör Torsten Nilsson, Hälsingborg. En utgåva av högtidsdagarnas kollektböner med utskrivna tonus simplex har ombesörjts av Henrik Jansson. Båda utgåvorna kan sägas vara symptomatiska för de expansionssträvanden som kännetecknar den liturgiska sången i dagens svenska kyrka. Att i olika sammanhang både söka befordra och kritiskt granska denna expansion torde vara en uppgift, värdig Sällskapet Kyrkosångens Vänner.

Uppsala den 2 januari 1961.

Enligt uppdrag

Per-Erik Stuf

Recensioner

Svensk psalm under 1900-talet. Bibliotheca Theologiae Practicae. Gleerups. Lund 1959. Pris h. 12: —.

Av dr. Arvastsons hand föreligger i serien Bibliotheca Theologiae Practicae ett arbete kallat *Svensk psalm under 1900-talet*. Det är en framställning med stor bredd och grundlig dokumentering, värdig det intressanta ämnet. De sakkunntga, de olika förslagen, dragkampen mellan de olika intressena (ny psalmbok eller tillägg) kring 1920 års kyrkomöte och fortsättningen fram till nu gällande psalmbok — allt redovisas. Inte minst för den, som har mycket levande minnen från det stora och av allmänheten mycket uppmärksammade nattplenum varmed psalmboksdebatten i 1920 års kyrkomöte avslutades, har det varit mycket nöjsamt få återuppleva det i dr Arvastsons lugnt objektiva framställning. Jag kan icke underlåta, att med tanke också på ett och annat jag ovan anfört, framhålla denna avhandling som föredömlig för ett arbete av både historisk och aktuell karaktär. En utmärkt grundbok för studiearbete kring det ämne bokens titel anger. Arvastson slutar med några mogna överbåganden kring "Psalmboksarbetets facit", där också mot varandra väges det alltid förefintliga behovet av "en ny sång" och behovet att bevara det bästa av gångna släktleds sångskatt. En god bok.

Harald Andersson

Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Allgemeine Enzyklopädie der Musik, herausgegeben von Friedrich Blume, Bären-

reiter Verlag, Kassel, Basel, London, New York. Band 8: L — MEJTUS 1960.

Utgivningen av "MGG", vars åttonde band föreligger sedan 1960, fortskrider i oförminskad takt och med samma grundlighet och standard. Som ett litet vittnesbörd om MGG:s omfång och om den svenska musikens framgångar under 50-talet får man väl tolka förekomsten av artikeln "Lidholm" i åttonde bandet, medan ännu år 1952–53 de jämförliga artiklarna "Blomdahl" och "Bäck" saknades i första och andra bandet.

G. Z.

Harald Göransson och Lars Edlund: Koralmusik II. Alternativsatser för kyrkoåret. Diakonistyrelsens bokförlag. 16: — kr.

Koralmusiken i den form, som Harald Göransson gjort till föremål för sitt arbete och intresse och som utföres enligt alternativprincipen har med den nu föreliggande andra delen av Koralmusik, fått en viss slutgiltig avrundning. Enligt förordet fullföljer den sista delen en sidolinje i arbetet, och denna sidolinje är alternativpraxis, varvid församlingen tänkes sjunga de verser, som organisten tilldelar densamma, ur den stadfästade koralboken. Såsom utgivarna påpekar innebär detta en diskrepans. Detta är nog en riktig iakttagelse. Man kan svärigen undgå att det uppstår en icke alltid vacker blandning av vad som förmenas vara "ursprungligt" i fråga om melodi och sats, och koralbokens version. Det blir understundom en föga tilltalande blandning av gammalt och nytt, som knappast kan undgå att verka gudstjänstligt störande.

Dock kan det sägas att denna andra del mindre än den föregående ger ett brokigt intryck, eftersom för samma psalm inte anvisas flera satser från olika epoker.

Redogörelsen för varifrån satserna hämtats inskränker sig denna gång till ett meddelande att de äldre äro efter originaltrycken och andra endast tillgängliga i Denkmäler-samlingar och facsimile-utgåvor. Det är alltså omöjligt att konstatera vad det innebär, när en sats betecknas sålunda: "efter Melchior Vulpius". Vad har ändrats, vad innebär en transponering, givetvis till ett lägre läge? Sådant är givetvis nödvändigt att göra för att körsatsen skall kunna utföras tillsammans med koralbokens anvisning. Men för att man skall kunna rätt bedöma värdet av sådana utgåvor av äldre sättningar, behöver man kunna se dessa i original. Inte alltid gör sådan nedtransponeringar rätt varken åt verket eller exekverande kören.

Uppmärksamhet bör nog riktas på frågan om denna växelsång mellan kör och församling, eller mellan av orgel beledsagad sång och sång utan orgel. Icke sällan synes denna växling vara föga genomtänkt, och man måste fråga sig om det ligger tanke bakom växlingen eller är ett utslag av vad körledaren eller organisten tycker. Detta är knappast tillbörligt i den kristna gudstjänsten.

Koralmusik bör ge anledning till inträngande undersökningar och välvilliga samtal och övervägande och därför hälsas denna andra del hjärtligt välkommen.

A. A.

Kyrkovisor för barn. Utgiven i samarbete med Diakonistyrelsens söndagsskolnämnd. Diakonistyrelsens bokförlag.

Behovet av förnyelse i söndagsskolans repertoar har föranlett Diakonistyrelsens söndagsskolnämnd att ge en kommitté i uppdrag att dels lägga fram ett urval av psalmer i psalmboken och dels att utge ett antal till både text och melodi nya sånger för barn gudstjänsten. Samlingen föreligger dels i en upplaga försedd med harmonisering och dels en textupplaga med noter till varje sång, den senare helt förebildligt

ordnad och i ett vackert tryck med tydlig och klar notskrift. Några av psalmdiktarna och komponisterna ge här prov på vad modern svensk dikt och ton kan ge åt barnen. En del av detta verkar hoppfullt, annat ter sig antingen för tunt eller också för vanskligt för dem som det hela är avsett för. Det är vanskligt att bedöma resultatet utan att pröva det i livet bland barnen. Det skall bli intressant att få göra provet och se resultatet.

A. A.

Bröllopsmusik, Begravningsmusik. 2 grammofonskivor, i serien Kyrkoton LP. Diakonistyrelsens bokförlag.

Problemet med förättningsmusiken har diskuterats rätt intensivt, men med föga framgång i deras ögon som ville lyfta upp det hela från den profanation, som den ofta har hamnat i. För att ge en möjlighet att demonstrera god kyrkomusik vid bröllop och begravning har nu två grammofonskivor utgivits som vill vara och förvisso också är förebildliga och som alltså vid diskussion om vad som skall utföras vid dessa kyrkliga förrättningar kan demonstreras på pastorsexpeditionen eller i den tjänsteförättande musikerns hem. Att utförandet är verkligt förebildligt, därom behöver ej mera sägas än att de medverkande äro Gotthard Amér (orgel), Elisabeth och Erik Saedén (sång), körsång under Eric Ericsson. Den utvalda musiken är inte extrem. Där är plats inte bara för Bach och Roman, utan också för Mendelssohn, Gustaf Nordquist och Einar Eklöf. Det vore säkert gott om den avsedda effekten med dessa grammofonskivor komme att vinnas.

A. A.

Fritiof Dahlby: Kyrkokalender. Håkan Ohlssons förlag, Lund.

Det är en verklig förmöjelse att studera Dahlbys kyrkokalender. Han har länge förberett sig för denna, man kan gott kalla den lärobok över vad man bör eller åtminstone kan lämpligen ha i tankarna medan året skrider fram. Här finnes

det mesta som man kan önska sig: korta koncisa uppgifter om kyrkoårets högtider och vanliga söndagar. Sammanfattningar av texter och böner, anvisningar för skrud och altarljusens antal, och t. o. m. för altarblommornas färg. Till detta kommer att kyrkokalendern fått en utsökt värdig gestalt, förnämligt illustrerad av konstnären Kurt Blixt. Till allt detta har författaren fogat uppgifter om påskterminerna för innevarande årtusende, ett rikhaltigt kalendarium med uppgifterna om dagarnas namn inte bara enligt nu gällande almanacka utan också den närmast föregående och almanackan av år 1750. Där ser man bekvämt vad vi har och vad vi förlorat. Den svenska kyrkans biskopar har fått sitt register och en förträfflig ordlista upplyser den vetgirige om de liturgiska ordens rätta uttal och innebörd. En god hjälp på vägen till ett svenskt ceremoniale.

A. A.

Corbinian Gindele: Gregorianisches Singen.
Friedrich Pustet, Regensburg, Mk 2: 80.

Med samma sakkunskap och vidsyn, som kom till synes i hans tidigare lilla skrift: *Lebendiger Choral*, framlägger benediktinermunken från Beuron här sina tankar om det gregorianska sjungandet. Han strävar oavsläppligt till att betona dess samband med sången överhuvudtaget. Han kan därför erkänna och värdera den skillnad i utförandet, som faktiskt förekommer i olika länder och som beror av det levande modersmålet, och som icke behöver förvanska koralens grundstruktur. Ifråga om utförandet avråder han från att bruka halvrost, så att stämmans klang saknas, å andra sidan varnar han också för en röststyrka, som kommer ff nära. På åtskilliga punkter står han kritisk gentemot de olika koralupplagorna med deras skilda sätt att tolka de gregorianska melodierna. En stämulerande läsning.

A. A.

NY KÖRMUSIK

När man studerar vad år 1960 har givit oss kyrkomusiker och våra körer av sacral kör- och orgelmusik, är det särskilt glädjande att kon-

statera, att svenska kyrkans eget förlag (SKDB) har väckts ur sin mångåriga slummer. Så mycket mer glädjande är det, att tonsättarna vilka distribueras av detta förlag tillhör våra ledande kyrkokomponister. Gottfrid Berg har påbörjat en serie motetter av vilka fem kommit ut på SKDB. Som alltid kännetecknas Berg här av en klarhet, en enkelhet och en sällsynt fin känsla för kören och dess möjligheter. Detsamma kan sägas om Sven-Eric Johansson som på samma förlag utgivit dels en tonsättning av H. Spegels psalm "O huru ljuvlig är din boning Herre kär" (3-st. bl. kör a cappella) ett stycke som alla Sveriges kyrkokörer både kan och borde införliva med sin repertoar, dels en tonsättning av "Psaltare och lyra" (4-st. bl. kör a cappella), E. A. Karlfeldts bekanta text. Stycket är huvudsakligen homofont hållet, med undantag för ett litet avsnitt i tvåstämmig kanon. Vissa intonationssvårigheter kommer säkert att uppstå vid en instudering och det vore önskvärt om tonsättaren givit ett alternativ till sista ev. de två sista takterna. (Alla körer har inte basar som kan sjunga stora C.) Visserligen kan väl varje kördiregent själv räkna ut, att man kan lägga upp andra basens C en oktav och stryka första basens G, men sådant bör tonsättaren själv ange. Stycket tillhör utan tveivel de allra bästa som utkommit under året.

Sven-Erik Bäcks "Motetter för kyrkoåret" har låtit tala om sig och de tre som nu finns utgivna (Fastlagssöndagen, Midfastosöndagen och Långfredagen) har redan framförts ett par gånger i radio. Att det här är frågan om storlagen musik som ödmjukt och smidigt anpassar sig till och tolkar texten är utom varje tveivel, men ett framförande av dessa motetter ställer ytterligt stora krav på kör och dirigent.

Den fjärde av "de fyra stora" som är utgivna på SKDB är Valdemar Söderholm med en utsökt tonsättning av Psalt. 24: 7-8 "Höjen, I portar, edra huvuden" för 3-st. dam- el. barnkör.

Ytterligare två verk på samma förlag skall här nämnas, nämligen "Om dig stor svaghet kommer på" (3-st. bl. kör a cappella) av Olle Nilsson och Stig-Gustav Schönbergs "Sjungen till Herrens ära en ny sång" (4-st. bl. kör a cappella), den förra hållet i en ganska traditionell

stil med en genomförd kanon mellan sopran och bas, vilken dock i de allra sista takterna inte klingar lika naturligt som tidigare. Stycket rekommenderas och ställer inte stora fordringar på kören, vilket dock Stig-Gustav Schönbergs tonsättning gör. Detta är uppbyggt enligt traditionellt mönster med en antifon, psalm med Gloria Patri varefter antifonen omtages. I psalmen med Gloria Patri som är skriven i ett slags reciterande ton, hade det kanske varit lyckligare att utelämma de lodräta strecken genom notsystemen, vilka lätt uppfattas som ett slags traditionella taktstreck, och gärna hämmar ett naturligt framförande av texten.

Här skall nu endast framföras ett önskemål, nämligen att SKDB på sina körblad ville ange vid vilka tillfällen ifrågavarande hymn eller motett kan framföras. En elege till förlaget: undertecknad har inte kunnat finna ett enda feltryck.

Organisten i S:ta Maria i Hälsingborg, Torsten Nilsson har på Nordiska Musikförlaget utgivit fem evangelomotetter, för de fyra allmänna böndagarna samt en för tionde söndagen efter Trefaldighet. Körens främsta uppgift i gudstjänsten är att leva med i och förtydliga liturgien och häri ingår även framförande av evangelomotetter. För att kunna genomföra detta fordras ett stort antal nykompositioner, varför varje slag i stil med Torsten Nilssons bidrag hälsas välkomna. Ett kärvt men målande tonspråk präglar dessa motetter men svårigheterna är dock överkomliga, i de flesta fall även för inte så avancerade körer, framförallt då motetten för Tacksägelsedagen, som anmämlaren sätter främst av dem alla. En sak som kanske gör en lite betänksam är tonsättarens många taktväxlingar. Bör man inte kunna få samma uttryck och samma möjligheter med betydligt mindre taktväxlingar? En alltför stor anhopning av taktväxlingar verkar förvirrande på många körsångare. Karl-Olof Robertson har tonsatt Mark. 16: 15–16 "missionsbefallningen" (4-st. bl. kör a cappella; NMF) och visar här återigen, att han verkligen är en körtonsättare att räkna med. Av den alltför hastigt bortgångne Lille-Bror Söderlundh har på NMF utkommit två tonsättningar "Såsom hjorten träget längtar" (3-st. bl. kör a cappella), en tonsätt-

ning av Sv. ps. 358: 1 och "Herre, lär mig betänka" (Psalt. 39: 5) även den för 3-st. bl. kör a cappella. Det första stycket är enkelt och okomplicerat och bör inte bereda någon kör några svårigheter, det andra ett utsökt fint stycke, med fina skiftningar i uttrycket, men det ställer ganska stora krav på kören. Andra tonsättare som tagit sig an psaltarpsalmer är Ake Erlandsson Psalt. 89: 16 "Saligt är det folk" (3-st. bl. kör a cappella) och Gunnemar Carlstedt med Psalt. 15: 1, 2, 5 "Herre, vem får bo i Din hydda?" båda på NMF. Carlstedts stycke kan rekommenderas.

Ett användbart stycke är Gunnar Thyrestams "O, hur sälla äro ej de fromma" (4-st. bl. kör a cappella; NMF), ett stycke som är mycket "thyrestamskt" i ordets allra bästa mening.

Rudolf Norrman har utgivit tre stycken för 4-st. bl. kör a cappella (NMF): "Lovsång", "Uppfaren är vår Herre Krist" och "Allhelgonadagen". Det andra stycket, en tonsättning av Sv. ps. 127 i fyra olika sättningar för 2–4 stämmor är mycket användbart, tyvärr är dock andra sättningen (SA) något ointressant. Att tonsätta J. A. Eklunds text "Dit sol ej när" är djärvt med tanke på den fina och välkända tonsättning Oskar Lindberg gjort av samma text, men R. Norrman har vågat sig på det och har valt ett tonspråk som väl svarar mot texten.

Av Gunno Södersten har NMF utgivit två hymner "Så älskade Gud världen" (4-st. bl. kör a cappella med sopransolo) och "Den som tror på Sonen" (Joh. 3: 36) för 4-st. bl. kör a cappella. Den senare anges som "Koral ur Missionsrotorium" och det borde den fått förbli. Som fristående stycke är den fullkomligt intetsägande.

Josef Jonsson har gjort två körsättningar (4-st. bl. kör a cappella) på Scandellis melodi "Helige Ande", Sv. ps. 131 (NMF). De få ställen som avviker från koralbokens harmonisering gör inte satsen bättre.

Kyrkoherden-tonsettaren Gustaf Bjarnegård har under året utgivit musik för barn- eller damkör. På SKDB har han utgivit den lilla hymnen "Ad vespas" till text av Sam. Gabriellson en hymn som klingar utmärkt för barnkör. På NMF har han utgivit tre sättningar över svenska koraler "O huvud, blodigt sårat" (S. A.

och violin) "Nu kommen är vår påskafröjd" (SSA) och "Kom Helge Ande till mig in (SA). Alla tre satserna lämpar sig utmärkt som körsatser vid alternatimsång. I den första av de tre har Bjarnegård till de två sångstämmorna lagt en överstämma för en violin som går att spela också på altblockflöjt, åtminstone första sidan. (På anmälares exemplar fanns nämligen bara en framsida, andra sidan var blank). Bjarnegård har också bidragit i samlingen "Sopran och Altröster II" utgiven av Daniel Olson och Birger Oldermark (NMF) Det är ett utmärkt häfte som varmt rekommenderas för alla barn- och flickkör. Utgivarna är ju erfarna pedagoger och det borgar för att urvalet är gott. I många av satserna kan man blanda röster med instrument, något som är värt uppmuntran i våra dagar med det alltmera tilltagande amatörmusicerandet, framförallt bland ungdom.

Albert Sjögren

NY ORGELMUSIK

Goda preludiesamlingar är det inte gott om. Den värdefullaste och mest användbara som utkommit i vårt land torde väl vara Runbäck-Ahléns "Introituspreludier", kanske mest för det här hopsamlade värdefulla materialet från tidigare epoker. Rudolf Norrman har tillsammans med den i föl bortgångne organisten Reinhold Andersson utgivit "Koralförspel del 2" (NMF). I denna samling är ett tiotal svenska organister, förutom utgivarna, representerade och innehållet måste betecknas som mycket växlande. Vid en genomgång av samlingen får man intrycket att svenska organister lider av någon slags kanon- och imitationssjuka och att man är ytterligt rädd att söka sig fram på nya vägar. Den ena av utgivarna, Rudolf Norrman tycks verkligen ha försökt komma bort från gamla schabloner och i många fall, tycker anmälares, lyckats bra, t. ex. i förspelen till Sv. ps. 40, 127 och 261. Bland övriga intressanta och användbara bidrag kan nämnas Torsten Sörensons för-

spel till nr 133 b, Henry Lindroth (nr 317), Carl-Eric Rosenquist (nr 453) och kanske framförallt Lars Edlunds förspel till Sv. ps. 175 eller 457.

På samma förlag har utkommit Meditation av D. Wikander, Musica Jacobensis av W. Ahlén och "Dig vare lov och pris, o Krist" koralpartita av V. Söderholm. Samtliga kompositioner går att utföra på orgelpositiv, dock bör man ha bihangspedal till det förstnämnda stycket. Musica Jacobensis består av tre olika stycken, Pastorale, Largo Solenne och Toccata Brevis, av vilka det andra är det minst intressanta medan det första är ett välklingande stycke. Tonsättarens registreringsanvisningar tyder på att pastoralen bör spelas på en tvåmanualig orgel. (Tyvärr går inte stycket att spela på ett positiv med delade register, med understämmorna spelade en oktav lägre registrerade med 4' + 1' på grund av tonerna H A i 9-10 takterna på sid. 3.)

Valdemar Söderholms koralpartita är karakteristisk för sin upphovsman, ett balanserat, välklingande och ytterligt intressant stycke. Partitan består av fyra satser: Toccata, Interludium, Fuga och Koral. Varje bidrag till litteraturen för positiv är välkommen och i synnerhet av sådan kvalitet som denna partita. SKDB har börjat intressera sig även för orgellitteraturen. Välkända är redan bidragen till förrättningsmusiken "Trumpet voluntary" (J. Clarke) och "Jesus all min glädje bliver" (J. S. Bach) som detta förlag utgivit. 1959 utgavs i denna serie "Festmusik" av Stig-Gustav Schönberg, ett fint stycke, visserligen med många och fräna dissonanser men mycket välklingande och rytmiskt pregnant. Stycket lämpar sig utmärkt som vigselmusik. I höstas kom ytterligare ett bidrag i samma serie, "Majestatis Divinae" av Sven Eric Johansson. C. f. (Sv. ps. 3) i långa notvärden går genom hela stycket och över detta arbetar tonsättaren med två stämmor i kanon- och inventionsteknik. Ett framförande fordrar absolut det snabba tempo som finns angivet.

Albert Sjögren

Kyrkosångens vänner

Centralkommitténs årsammansträde ägde rum i Stockholm den 3 januari. Ordföranden, biskop G. Aulén, ägnade inledningsvis några ord åt minnet av centralkommitténs bortgångne mångåriga sekreterare kontraktsprosten Gabriel Grefberg. "Vi tänker med stor tacksamhet på det arbete Grefberg utfört i KSV. Hans protokoll var långt mera utförliga än vad som i allmänhet brukar vara fallet. De som kommer att följa arbetet i framtiden skall säkerligen ha stor nytta av att studera dem."

I sitt hälsningsanförande yttrade biskopen bl. a.: "1960 har varit ett mycket händelserikt år ur kyrkomusikalisk synpunkt. Jag erinrar då först om den stora rikskyrkosångshögtiden i Hälsingborg och om de internationella orgeldagarna i samma stad. En liturgisk nämnd har kommit till stånd, och vi emotser den med stora förväntningar. Ett önskemål är att den skall stödja det som växer fram, sovra och befordra till gudstjänstligt bruk det som är värt att komma in i vår kyrkas ordning." Efter att ha berört senaste utgåvor såsom Koralmusik II, Kyrkovisor för barn samt Evangelietotter fortsatte talaren: "Det spirar överallt. Vi har kommit in i ett nytt kyrkomusikaliskt skede. Svenska kyrkan har ej någonsin haft så stora möjligheter."

Skriftligt avfattade rapporter föredrogs från resp. koralsektionen, orgelrådet, körsektionen och sektionen för kyrklig skrud och prydnad, varpå följde ett synnerligen livligt och givande meningsutbyte. Beträffande praktiserande av alternatsång och andra avvikelser från hävdvunnen praxis rekommenderade flera talare försiktighet.

En stor del av diskussionen kom att röra sig om kyrkomusikerutbildningen. Man framhöll härvid bl. a. vikten av att de blivande kyrkomusikerna under studietiden bereddes tillfälle att leva sig in i gudstjänsten och att det liturgiska orgelspelet ägnades större uppmärksamhet. Vad beträffar musikhögskolans utbildning av kyrkomusiker upplystes att en av musikaliska akademien tillsatt kommitté fått i uppdrag att utreda hur den praktiska utbildningen skall gå till.

Ifråga om konfirmandundervisningen efterlystes material rörande den gudstjänstliga musiken. Man borde söka få till stånd bandinspelningar av nattvardsmässan och övrig mässmusik. Centralkommitténs beslut i detta ärende blev att en skrivelse till diakonistyrelsens konfirmandkommitté skulle avgivas med begäran om sakens ordnande.

Sista punkten på föredragningslistan upptog styrelseval. Till centralkommitténs ordförande omvaldes biskop G. Aulén, till v. ordf. efter biskop A. Nygren, som avböjt ev. återval, utsågs biskop G. Borgenstierna och till sekr. organisten-kantorn, teol. kand. Lars Hartman. Övriga förutvarande styrelseledamöter, G. Gustafsson, J.-H. Aberg, H. Weman och W. Ahlén omvaldes.

Waldemar Ahlén
tf. sekr.

KSV:s centralkommittés räkenskaper för år 1960 upptaga i sammandrag följande poster:

INKOMSTER

Behållning vid årets början	1.405: 71
Årsavgifter	1.600: 00
Samfundet för unison sång	500: 00
Kollekt i S:ta Maria, Hälsingborg..	61: 80
Postgirokontoret	5: 00
Bankränta under året	0: 17
	<hr/>
	3.572: 68

UTGIFTER

Sekreterarens arvode och utlägg för 1959	164: 70
Sekreterarens arvode och utlägg för 1960	136: 50
Anslag till Svenskt Gudstjänstliv ..	250: 00
„ „ Geijerskolan	200: 00
Sammanträden, porton m. m.	849: 76
Behållning till år 1961	1.971: 72
	<hr/>
	3.572: 68

Göckhem den 31 december 1960.

Karl G. Gustafsson
kassaförvaltare

KYRKOSÅNGENS VÄNNER I LUNDS STIFT

har under 1960 hållit fyra styrelsesammanträden och som vanligt årsmötet i Lund, höstmötet utom stiftsstad, denna gången förlagt till Tomelilla.

Vid årsmötet talade dr phil. S. H. Poulsen om de av honom återutgivna Malmömässböckerna från 1528 och 1535, och vid höstmötet fick man lyssna till professor S. Kjällerströms föredrag om "Sång till skiftes". Denna gamla reformationssed är ju högst aktuell nu sedan man alltmåra börjat utföra gradualpsalmen på detta sätt. Framställningen illustrerades med utmärkta upptagningar från årets koralvecka och gav exempel både på sång till skiftes och niofaldigt kyrrie.

Från arbetet "ute på fältet" skall dels antecknas den sedvanliga koralveckan i Båstad, vilken detta år samlat 130 deltagare och höll nästan på att spränga stiftsgårdens möjligheter, dels KSV:s understöd till åtskilliga kurser på

skilda platser inom stiftet. Till koralveckan hade tio stipendier — fritt deltagande och uppehälle — anslagits.

Malmö i dec. 1960.

N. G. Zettergren
sekreterare

Arsberättelse för verksamheten inom Kyrkosångens Vänner i Skara stift gällande 1960.

KSV i Skara stift har under år 1960 varit i flitig verksamhet. Körarbetet har i huvudsak skett i tre kretskörer:

- Skara-Lidköpingskören under kantor Lundin, Saleby;
- Vänersborgskretsen under ledning av komm. Bertil Fridén, Vänersborg;
- Falköping-Skövdekretsen, dirigerad av komm. Linnell, Älgårås.

Den största uppgiften för året var den för alla tre köerna gemensamma sånggudstjänsten i Skara i samband med årets prästmöte. Den stora kören, dirigerad av kantor Lundin, sjöng Moréns Huru ljuvliga äro icke dina boningar, Bach: Så skön går morgonstjärnan fram, med valthornsack., samt Buxtehudes kantat Allt vad helst I gören, med stråkar och cembalo. Efter minnestalet över avlidna prästmän sjöngs completorium.

Enligt samstämmiga vittnesbörd skapade KSV en förnämlig ram omkring den gripande gudstjänsten, och Biskopens tack till KSV vid prästmötets avslutning var en stor uppmuntran.

Samtliga tre körer sjöngo gemensamt även i Kvämung kyrka, varvid förutom Skaraprogrammet också hymner omkring Allhelgona och Domsöndag framfördes.

Vid förra årets årsmöte framfördes önskemålet att KSV skulle deltaga vid ordinarie gudstjänster och berika dem med liturgisk sång. Vänersborgskretsen har i sin rapport meddelat, att den deltagit i en fullständig högmässa i Vänersnäs kyrka och där sjungit förutom de liturgiska partierna tre hymner. Kretsen har vidare framfört advents- och julhymner på vårdanstalter och sjukhus och skall deltaga i en nyårsbön den 31 dec.

Skara-Lidköpingskretsen rapporterar sånggudstjänster i Älgårås, med bl. a. Buxtehude: Intet skall oss skilja och Schütz: Vår Herres Jesu Sju Ord på Korset; i Kållands Mellby med sånger omkring Alla Helgons Dag och Domsöndag samt Advents- och julsånger på Lidköpings lasarett.

Från Falköping-Skövdekretsen meddelas att passionshymner och Improperier med Höga Kors av Palestrina sjungits i Sätters och Mofalla kyrkor, Påsk- och Pingsthymner i Kungslena, Allhelgona- och Domsöndagshymner i Blidsberg samt Advents- och julhymner i Anklinga, där bl. a. Buxtehudes julkantat *In dulci jubilo* framfördes.

Av ovanstående rapporter från kretskörerna kan utläsas ett flitigt arbete detta år. De enskilda framträdandena kanske inte varit så många, men inövandet av programmet vid prästmötet i Skara har tagit mycken tid i anspråk, inte minst med kantaten *Allt vad helst I gören*. Vänersborgskretsen, som rekryteras från ett relativt begränsat geografiskt område, har kunnat ha regelbundna övningar varje vecka under vissa tider, vilket ju är synnerligen förtjänstfullt.

Det stora glädjeämnet detta år är, att det musiksällskap, som sedan ca 10 år spelat i Vadsbobygderna, nu har knutits fastare till KSV, varför större musikverk av mer krävande art numera kan ingå i repertoaren.

Slutorden i Skara-Lidköpingskretsens rapport får utgöra sammanfattningen på årets arbete:

Intresset för KSV:s arbete är stort, såväl från församlingarnas sida som från körmedlemmarnas. Vid sina besök i de olika församlingarna är kören föremål för en synnerligen stor gästfrihet. Allt är glädjande och bådär gott för framtiden.

Älgårås den 28 dec. 1960.

Rune Linnell
sekreterare

Arssrapport från Strängnäs Stifts Kyrkosångsförbund—Kyrkosångens Vänner.

Verksamheten inom Strängnäs Stifts Kyrkosångsförbund—Kyrkosångens Vänner har i år

huvudsakligen ägnats åt KSV:s körsektionsuppgifter. Planer att inom förbundet bilda en sektion speciellt för KSV:s arbete synes icke genomförbart, varför vi får bedriva vår verksamhet som förut.

Under sommaren har en kurs för korister och körledare hållits på stiftsgården Stjärnholm. I kursen ingick, förutom körsång och gehörslära som leddes av domkyrkoorganist Rudolf Norrman, grupparbete kring alternatimsången med Koralmusik II som primärt arbetsmaterial. Kvällstimarna anslogs till föreläsningar där musikedirektör Harald Göransson presenterade Koralmusik II, pastor Lars Ridderstedt talade om "Kyrkan och Konsten" och komminister Christofer Klasson gav en inblick i ryskt kyrkoliv. Dessutom ledde Rudolf Norrman en musikhistorisk orientering.

I kursverksamheten har även ingått en veckoslutskurs som speciellt ägnades åt högmässans liturgiska partier och alternatimsången. I kursen, som leddes av domkyrkoorganist Norrman, ingick även ett föredrag av musikedirektör Lars Edlund över ämnet "Äldre koralskatter i vår psalmbok".

Årets kyrkosångshögtid hölls i Askersunds landsf. kyrka. I denna medverkade, förutom stiftskören under ledning av 3:e förbundsdir. kantor Ejnar Lundqvist, Hallsbergs ungdomskör och Strängnäs-Eskilstuna kammarkör. Kyrkoherde Sigurd Håkanson talade över ämnet "Gudstjänstlivet och kyrkomusiken" och orgelmusiken utfördes av musikedirektör Rune Engso.

Strängnäs den 30 dec. 1960.

Harry Carlsson
sekr.

*Kyrkosångens Vänner i Stockholms stift.
Verksamhetsberättelse för 1960.*

Verksamheten har även under det gångna året huvudsakligen koncentrerats kring den kyrkliga konsten i dess olika uttrycksformer.

Kretsens traditionella vårutflykt ställdes till ett antal medeltidskyrkor i Södermanland, vilka besågos under ledning av bl. a. prof. Andreas Lindblom varjämte orglarna demonstrerades av

W. Ahlén. Förutom orgelmusik förekom sång av eleven vid K. Musikhögskolan Lilian Sjöstrand. I samband med utflykten hölls årsmöte.

Kretsens höstsammankomst var förlagd till storkyrkoförsamlingen, varvid domkyrkoorganisten Gotthard Arnér dels lämnade en instruktiv redogörelse för om- och tillbyggnaden av Storkyrkans stora orgel, dels vid utförande av

ett förnämligt Bach-program gav prov på orgelns utomordentliga klangmöjligheter.

Senare delen av sammankomstens program upptog föredrag m. färgbilder av W. Ahlen om dennes resa till Afrika och Det heliga landet.

Bägge sammankomsterna har varit väl besökta.

Kretsen har f. n. 132 medlemmar.

Waldemar Ahlén

Laurentius Petri Sällskapet

Den 9 januari 1961 sammanträdde sällskapets styrelse i Uppsala, varvid den konstituerade sig genom omval på alla punkter. Det meddelades att den under år 1961 utkommande urkunden utgöres av del III av Graduale arosiense, omfattande hela helgonaåret, varefter av själva urkunden återstår det intressanta sekventiariet och registret som skola utsändas under de närmast följande åren. Det planerade utgivandet av Laurentius Petris samlade skrifter diskuterades. En redaktionskommitté utsågs, bestående av professorerna Andrén och Göransson, Uppsala, samt Kjällerström, Lund och från sällskapets styrelse Adell och Holte.

En ingående planering av sommarens konvent företogs. Båda skall förläggas till Uppsala sommarkonventet under tiden 8–13 augusti och studiekonventet omedelbart därefter mellan 14–18 augusti. Sommarkonventet kommer att behålla sin tidigare form. Ett föredrag hålles om förmiddagen av adjunkt Fredrik Sidwall, Uppsala, och senare delen av dagen ägnas åt besök i traktens minnesvärda kyrkor. Som ledare av rundresorna kommer Teol. Dr Bengt I. Kihlström att fungera. Tidebönerna hålles omväxlande i domkyrkan vid församlingens ordinarie sext och completorium. Hel. Trefaldighetskyrka blir ramen kring laudes och vesper.

Studiekonventet får karaktären av *Nordiskt konvent kring Tidegården* och deltagare förväntas från alla Nordens länder. Därmed skulle

återupptagas traditionen från sammankomsterna i Helsingör 1947 och i Trondheim 1949. Tidebönerna, som också i detta konvent hållas växelvis i Domkyrkan och Trefaldighetskyrkan, omfattar ett urval av Antifonale II. En dag ägnas åt samtal kring ämnet Psaltaren i vårt andaktsliv och vår gudstjänst. Som inledare står docent R. Holte, Uppsala. För onsdagen har uppsatts ämnet Tidegårdens ställning i våra dagar och rapporter härom avlämnas för Sverige av musikdirektör Gudrun Zethelius, för Danmark av sogneprest Per Aagaard, Hvilsted, för Finland av pastor Bruno Westerlund, Helsingfors, för Norge sogneprest Lyder Bergesen, Glemmen. De unga kyrkorna, Island, Tyskland och USA torde komma att bli representerade. En redogörelse över de samtida reformsträvandena inom den romerska kyrkan skall lämnas.

Torsdagens ämne blir Gregoriansk estetik med inledning av domorganist Rosenkilde-Larsen, Helsingör och Ruth Ericsson, Danderyd.

Föredrag ha utlovats av professorerna Åke Andrén och C. A. Moberg, Uppsala.

Sista dagen kommer Laurentius Petri Sällskapets 20-åriga tillvaro att högtidlighållas, varvid kyrkoherde Pehr Edwall berättar om sällskapets öden.

Avgiften blir för vart och ett av konventen 25 kr, för båda 40 kr. Styrelsen uppmanar sina medlemmar att intressera till deltagande i dessa båda konvent.

Laurentius Petri Sällskapets sommarkonvent 1960.

För andra gången i Sällskapets historia förlades sommarens konvent utanför Sveriges gränser. På morgonen den 2 aug. samlades i Helsingør fyra svenska och en dansk bil med chaufförer och passagerare, tillsammans ett tjugotal personer, som begav sig till S:t Olai kyrka, där kyrkans organist, Ethan Rosenkilde Larsen, tog emot. Efter en kort genomgång sjöng vi där laudes, och efteråt fick vi en fin presentation av S:t Olai. Så följde visning av klostret och Mariakyrkan. Besöket i Helsingør blev en mycket trevlig upptakt till konventet, som var förlagt till den lilla akademistaden Sorø, där ytterligare några deltagare stötte till.

Dagordningen var densamma som under de närmast föregående åren. Stommen utgjordes av de fyra dagliga bönetimmarna, och det var roligt att få sjunga de gregorianska melodierna i Sorø ärevördiga cistercienserkyrka. Det var inte några nya tongångar för dess murar!

Efter frukost följde bibeltimme och samtal. Dessa leddes av provst Svend Aage Nielsen, Haslev, och handlade om Davids Psalmer. För oss, som dagligen försöker bedja våra psaltarpalmer, var dessa bibeltimmar en av konventets höjdpunkter. På eftermiddagen gjordes utfärder till några av de många intressanta kyrkor, som finns i närheten av Sorø, och sexten sjöngs i någon av dessa.

På lördagen utbyttes bibeltimmen mot en genomgång av den danska högmässan. För den svarade pastor loci, sogneprest Poul Honoré, och tack vare den kunde vi svenskar på söndagen känna oss som en del av den gudstjänstfirande församlingen i Sorø kyrka.

Konventet leddes som vanligt av teol. dr Arthur Adell, och som organister medverkade prof. Finn Viderö, organist Ethan Rosenkilde Larsen och organist, mag. art. Christian Verstergaard-Pedersen.

Vivi Andersson

Laurentius Petri Sällskapets fjärde studiekonvent

ägde rum i Varnhem 14–18 aug. 1960 och samlade ett 20-tal deltagare, varibland några av

sällskapets trogna danska vänner befann sig. Som föreläsare medverkade teol. dr Arthur Adell, docent Ragnar Holte och pastor Lars Hartman, Uppsala, professor Finn Viderö, Köpenhamn, samt musikdirektör Gudrun Zethelius, Burträsk.

Konventet ägnades helt åt antifonerna. Dessa har ju till främsta uppgift att sätta in psaltarpalmerna i kyrkoårets sammanhang, och de bildar ett fint, genomkomponerat system med uråldrig hävd. I tre föreläsningar – Antifonernas sakliga innebörd – genomgick docent Holte detta system och belyste bl. a. det kristologiska innehåll, som antifonurvalet ger åt tidegårdens psaltarsång. Dr Adell uppehöll sig i sina föreläsningar – Källorna till Det Svenska Antifonalet – vid den svenska musikaliska traditionens värde. Det Svenska Antifonalet, som faktiskt utgör ett fullföljande av reformatoreernas påbörjade arbete med gudstjänstens försvenskning, har som en av sina främsta källor den s. k. Aspöboken från 1500-talet, vilken ger kunskap om den klassiska gregorianska sången. Antifonalet är ämnat att vara ett *svenskt* antifonale, men på den gamla grunden. – Adaptationsproblemet, dvs. hur olika texter kan anpassas till samma melodi, behandlades i föreläsningar av musikdirektör Zethelius (Antifoner i fjärde tonarten) och av pastor Hartman (O-antifonerna). Om samma frågor föreläste professor Viderö (Antifoner i första tonarten) med särskild hänsyn till danska språkförhållanden.

En av morgnarna firades mässa med kyrkoadjunkt Karl Erik Wallin som celebrant. Som vanligt samlades man fyra gånger dagligen till lovsång. Man förnam, att tidegården, Bibelns egna böner, hör alldeles särskilt hemma i en sådan kyrka som Varnhems mäktiga cistercienserkyrka. Här upplevdes kontinuiteten med kyrkans lovsång genom tiderna, samtidigt som det ”nya” och evangeliska framstod i relief: möjligheten att dagligen sjunga Bibelns sånger på vårt eget tungomål samt den åt lekmännen givna möjligheten att i gudstjänstens alla delar få vara liturgiskt aktiva, myndiga och ansvariga. Vad man alltjämt väntar på är den levande kärlek till Guds hus, som driver människor att dagligen samlas där till bön och lovsång.

G. Z.

Medlemsförteckning 1961

- Sogneprest Per Aagaard, Hvilsted pr Odder,
Danmark
- Musikdir. Elof Abrahamsson, Mölndal
- Abt-Herwegen-Institut, Archiv für Liturgiewissenschaft, Maria-Laach, *Tyskland*
- Komminister Andreas Adell, Simonstorp
- Kyrkoherde em., teol. dr Arthur Adell, Uppsala
- Pastor Bo Adell, Stjärnarp
- Småskollärare Essie Adell, Jönköping
- Fil. mag. Fru Malin Adell, Uppsala
- Kyrkoherde Olov Agrell, Löfvånger
- Domprostinnan Maja Ahlberg, Lund
- Kyrkoherde Oscar Ahlén, Kvillinge, Åby
- Musikdir. Folke Alm, Varberg
- Sogneprest Erich Petersen Alshauge, Nordborg,
Danmark
- Organist Fru Birgitta Ander, Lund
- Organist Harald Andersén, Helsingfors, *Finland*
- Kyrkoadjunkt Harald Andersson, Malmö
- Kantor Joel Andersson, Skillingaryd
- Kyrkoherde Herman Andersson, Roslagsbro
- Komminister Olle Andersson, Linköping
- Fil. mag. Vivi Andersson, Burträsk
- Kyrkoherde Martin Angser, Tryserum
- Domkyrkoorganist Gotthard Arnér, Stockholm
- Augustana Theological Seminary, The Library,
Rock Island, Ill., *USA*
- Biskop Gustaf Aulén, Lund
- Bayrische Staatsbibliothek, München, *Tyskland*
- Benediktinische Monatschrift, Abtei Beuron,
Hohenzollern, *Tyskland*
- Kantor Emil Bengtsson, Kvidinge
- Pastor Lyder Bergesen, Glemmen pr Fredriksstad, *Norge*
- Komminister Karl-Olof Berglund, Norberg
- Stiftsadjunkt Karl Johan Bergström, Umeå
- Biblioteca Vaticana, Rom, *Italien*
- Kyrkoherde Gustaf Bjarnegård, Läckeby
- Musikdir. Sven Bjärbo, Bureå
- Kyrkoherde Sven Björck, Bodafors
- Björck & Börjesson, AB, Stockholm
- Kyrkoherde Erik Björlander, Tuna
- Stiftsadjunkt Hans Blennow, Akarp
- Kyrkoherde em. Anders Block, Göteborg
- Kantor Lars Blohm, Stockholm
- Musikdir. Bertil Blomberg, Ludvika
- Intendent C. G. Blomberg, Nyköping
- Kantor Karin Blomfält, Hallsberg
- Teol. och Fil. kand. Folke Bohlin, Uppsala
- Kantor Marcus Bolin, Vårsås
- Henry Bradshaw Society, Salisbury, *England*
- Fil. mag. Kerstin Broman, Burträsk
- Kyrkoherde Frithiof Brunius, Fornåsa
- Dr. Phil. Friedrich Buchholz, Darmstadt, *Tyskland*
- Bureau Liturgique, Louvain, *Belgien*
- Musikdir. Eskil Burman, Njurunda
- Prosten Engelbert Byström, Råneå
- Kyrkoherde Lars Byström, Vittangi
- Kantor Agne Bäckström, Bjursås
- Kantor Birger Börjesson, Västerlösa
- Kantor Sven Carlsson, Blackstad
- Kyrkoadjunkt Teodor Carlsson, Karl Gustav
- Domprosten G. A. Danell, Växjö
- Disponent Nils Danielsen, Nora stad
- Det Kgl. Bibliotek, Köpenhamn, *Danmark*
- Musikdir. Lars Edlund, Södertälje
- Kyrkoherde teol. lic. Pehr Edwall, Kalmar
- Kyrkoadjunkt Rune Ekenvi, Ulricehamn
- Med. dr Einar Erici, Stockholm
- Musikdir. Eric Ericsson, Lidingö
- Musikdir. Rut Ericsson, Stocksund

- Musikdir. Birger Eriksson, Umeå
Teol. och Fil. kand. Fru Gunvor Fastman,
Stockholm
Kallskapellan, teol. dr Helge Fehn, Nes på
Romerike, *Norge*
Musikdir. Rune Fernold, Örnsköldsvik
Fil. dr Enzo Forsblom, Helsingfors, *Finland*
Teol. kand. Carl Gösta Frithz, Uppsala
Kantor Carl Johan Furustam, Djura
Lektor Emil Färnström, Lidingö
Biskop Bo Giertz, Göteborg
Kyrkoherde em. David Glimborg, Norrköping
Komminister Hans Glimborg, Falerum
Komminister Göran Granberg, Svartvik
Sjömanspräst Göran Grefbäck, Philadelphia,
P-a, *USA*
Kantor K. G. Gustafsson, Gökhem
Musikdir. Harald Göransson, Lidingö
Musikdir. Edvin Haglund, Jönköping
Rev. John E. Halborg, New York, N. Y., *USA*
Bokhandlare Allan Halldén, Vimmerby
Kyrkoadjunkt Alrik Hammarén, Nyköping
Direktor Olov Hartman, Sigtuna
Pastor Lars Hartman, Uppsala
Kyrkoherde em. Axel Haerberger, Strängnäs
Stiftelsen Hjelmeryds Prästgård, Stockaryd
Docent Sven Helander, Falun
Kantor Gustaf Hellblom, Stockholm
Prosten em. Teol. dr A. Hellerström, Stockholm
Studierektor Gösta Herthelius, Stockholm
Kantor Gunnar Hjorth, Tölö
Christopher Hohler, Esq., London, *England*
Komminister Torsten Holm, Örebro
Komminister Lars Magnus Holmbäck, Isums
Kantor Rune Holmqvist, Söderköping
Docent Ragnar Holte, Uppsala
Kyrkoherde Östen Hårdh, Björklinge
Hälsingborgs Stadsbibliotek, Hälsingborg
Pastor Alf Hårdelin, Uppsala
Pastor, teol. dr Jacob Jacobsson, Malmö
Musikkonsulent Sven H. Jakobsson, Stockholm
Postmästare Carl Axel Jakobsson, Karlskrona
Teol. dr Bror Jansson, Vessigebo
Musikdir. Henrik Jansson, Malmö
Pastor, teol. lic. Per Janzon, Stockholm
Kyrkoherde Alf Johansson, Eskilstuna
Docent Hilding Johansson, Mariestad
Kontraktstjänst. Folke Johnsson, Karungi
Musikdir. Inga Johnsson, Väröbacka
Rektor, prof. Jos. A. Jungmann, Innsbruck,
Österrike
Komminister, teol. dr Bengt Ingmar Kilström,
Östhammar
Kantor Wilhelm von Knorring, Fläckebo
Docent Sigurd Kroon, Lund
Fil. lic. Rektor Taneli Kuusisto, Helsingfors,
Finland
Fröken Stina Källquist, Stockholm
Friherre Claes Lagerfelt, Gammalkil
Laurentiistiftelsen, Lund
Komminister Sven Lennermark, Söderköping
Pastor Göran Lewin, Borås
Teol. kand., fil. mag. Henrik Leby, Uppsala
The Library of Congress, Washington, D. C.,
USA
Kantor Hans Göran Lilja, Drev
Kyrkovaktmästare Thure Liljedahl, Stockholm
Professor Andreas Lindblom, Stockholm
Komminister Erik Lindgren, Vadstena
Linköpings Domkapitel, Linköping
Linköpings Stifts- och Landsbibliotek, Linkö-
ping
Kyrkoherde Lars Lindhagen, Saltsjöbaden
Kyrkoadjunkt Gustaf Lindman, Göteborg
Kyrkoherde Bernt Lindquist, Råby
Folkskollär. Fru Birgit Lindqvist, Gemla
Dir. Cantus Reidar Lindström, Helsingfors,
Finland
Kantor Sven Linge, Loftahammar
Kantor Karlaxel Linge, Söderby Karl
Teol. kand. Marianne Lingström, Solna
Kantor Paul Littorin, Byringe
Domkyrkoorganist Olle Ljungdal, Karlstad
Bibliotekarie, Fil. dr Bo Lundgren, Lund
Lunds stifts KSV, Malmö
Kontraktsposten Simon Lüders, Strängnäs
Domkapiteltjänsteman Lennart Löthner, Upp-
sala
Revisor Einar Mattsson, Djursholm
Komminister Thorsten Mejerfalk, Hycklinge
Fil. lic. Ingmar Milveden, Uppsala
Professor Carl-Allan Moberg, Uppsala
Domkyrkosysloman John Mårtén, Visby
Sogneprest Dag Monrad-Möller, Oure, *Dan-
mark*
Kantor Per Nanstad, Hamra
Kantor Judit Nihlén, Asa station
Fröken Anna Nilsson, Lund

- Kyrkoherde Eric Nilsson, Ätvidaberg
Föreståndarinnan Fröken Hjördis Nilsson,
Avesta
- Kyrkoadjunkt Sture Nilsson, Tranås
AB Nordiska Musikförlaget, Stockholm
Kyrkoherde Joh. Norgren, Kalix
Kantor Henning Novik, Sturefors
Professor Helge Nyman, Abo, *Finland*
Komminister Nils Nyström, Sjösås
Prosten Alvar Nyqvist, Vasa, *Finland*
Förste bibliotekarie, Fil. dr Bror Olsson, Lund
Disponent Sven Håkan Ohlsson, Lund
Pastor Fritz Olofsson, Uppsala
Kantor Lars Magnus Oxelgren, Skövde
Kyrkoherde, teol. lic. Evert Palmer, Stockholm
Sira Sigurdur Pálson, Selfoss, *Island*
Fru Karin Peters, Halmstad
Kyrkoadjunkt Per-Olov Persson, Eskilstuna
Dir. Cantus Gustav Pettersson, Helsingfors,
Finland
Professor Arthur Carl Piepkorn, St. Louis, Mo,
USA
Herr Josef Pålsson, Kvidinge
Pastor Sten-Bertil Risberg, Folkärna
Kyrkoherde, Teol. lic. Jan Redin, Långasjö
Fru Karin Rosell, Stockholm
Organist Ethan Rosenkilde Larsen, Helsingør,
Danmark
Kyrkoherde Gunnar Rosenlundh, Lima
Musikdir. Carl Eric Rosenquist, Ängelholm
Komminister Gösta Rudérus, Karlstad
Komminister Gunnar Rundgren, Gällivare
Musikdir. Gustaf Ruuth, Ovanåker
Stiftsadjunkt Tord Rydén, Lund
Dir. Cant. Sulo Salonen, Nickby, *Finland*
Rektor Ingvar Sahlin, Ransäter
Sogneprest Agnar Sandvik, Oslo, *Norge*
Domprosten, teol. dr Ola Schalín, Borgå, *Finland*
Pastor, teol. dr Eric Segelberg, Uppsala
Komminister Tord Sjöberg, Bredbyn
Kyrkoherde Tore Sjöblom, Halmstad
Komminister Eskil Sjöden, Söderhamn
Komminister, teol. dr Per-Olof Sjögren, Göteborg
Musikdir. Albert Sjögren, Stockholm
Komminister Lennart Sollersten, Norrköping
Kantor Emanuel Stenlund, Boliden
Musikdir. Bertil Stoltz, Arboga
Pastor Carl Strandberg, Uppsala
Musikdir. Per Erik Styf, Uppsala
Musikdir. Ulf Sundman, Skellefteå
Kyrkoadjunkt Ove Swenje, Malmö
Läroverksadjunkt Gustav Swahn, Kungälv
Musikdir. Lennart Svegelius, Göteborg
Komminister Hans Svensson, Knaby
Herr Arvid Svensson, Fjärås
Fru Karin Svensson, Halmstad
S:t Laurentii Kyrkoråd, Söderköping
Kyrkoadjunkt Uno Svensson, Bromölla
Kyrkoadjunkt Lennart Tibell, Pershagen
Kyrkoherde Gustaf Twegner, Ö. Ryd
Törnsfalls Pastorsämbete, Almvik
Professor Finn Viderö, Hellerup, *Danmark*
Mag. art. Organist Christian Vestergaard-
Pedersen, Odense, *Danmark*
Rev. Wiebe Vos, Rotterdam, *Nederländerna*
Pastor Ragnar Värmon, Sydney, *Australien*
Värö folkbibliotek, Värö
Stifts- och Landsbiblioteket i Västerås, Västerås
Växjö Stifts- och Landsbibliotek, Växjö
Kantor Eric Wademark, Österfärnebo
Kyrkoherde, teol. dr Bengt Wahlström, Gull-
spång
Fröken Margit Wahman, Norrköping
Kyrkoadjunkt Karl Erik Wallin, Karlshamn
Folkskollärare Svea Wallin, Simrishamn
Pastor John Wanngren, Uppsala
Musikkonsulent Sven A. Wessman, Mantorp
Kyrkoherde em. Gottfrid Westholm, Krokek
Pastor Bengt Westholm, Vimmerby
Komminister Bo Sture Wiking, Söderköping
Pianisten Fru Selma Wiklund-Norstrand, Stock-
holm
Kyrkoherde Nils Wikman, Vessigebro
Leg. läk. Torsten Wikström, Kristianstad
Musikdir. Rune Wählberg, Sävedalen
Musikdir. teol. kand. Gudrun Zethelius, Bur-
träsk
Musikdir. fil. kand. Jan Håkan Aberg, Lin-
köping
Kyrkoherde Kuno Aberg, Sköllersta
Abo Akademis Bibliotek, Abo, *Finland*
Århus Statsbibliotek, Århus, *Danmark*
Örebro Stadsbibliotek, Örebro
Kantor Bertil Östman, Sundsvall

Universitetsbiblioteket

14. NOV. 1962

LUND

Stig Hellsten, Helge Brattgård och Gustaf Dahlbäck

Lektionshandledning för konfirmandundervisningen

Här föreligger en fullständig serie av lektionsförslag för konfirmandundervisningen. Den kan användas till de flesta av de läroböcker som nu brukas, och framställningen i den har inte bundits vid någon speciell konfirmandlärobok. Dispositionen följer i stort sett Luthers Lilla katekes.

För varje lektion ges först en grundlig genomgång av lektionsinnehållet och av de teologiska grundtankar som bör bära upp lektionen. Därefter ges förslag till *Lektionsgång*, i vissa fall tämligen utförligt, för att ge exempel på det åskådliga berättandet och den muntliga bildens eller liknelsens användbarhet, i andra fall i form av en mer eller mindre detaljerad disposition. Till varje lektion hör en avdelning kallad *Till åskådlighet*, innehållande förslag till teckningar, schematiska uppställningar och annat åskådningsmaterial, och vidare ett antal *Arbetsuppgifter* av skilda slag.

Teckningar av folkskollärare Rune Bunte.

261 sid. Pris hft kr 20:—, helt klotband kr 24:50 (exkl. oms.)

GLEERUPS

ORDET OCH KYRKAN

är en serie smärre skrifter, som vill belysa den teologiska problematiken i en rad aktuella kyrkliga frågor.

Följande skrifter har hittills utkommit:

Gustaf Wingren, <i>Kyrkans ämbete</i>	3: 50
Ragnar Bring, <i>Bibelns auktoritet och bibelns bruk</i>	4: 25
Per Erik Persson, <i>Romersket och evangeliskt</i>	4: 25
Sten Rodhe, <i>Kyrkan och skolan</i>	3: 50
Gustaf Wingren, <i>Svenska kyrkans ekumeniska ansvar</i>	3: 60
Henrik Ivarsson, <i>Kyrkan och diakonin</i>	3: 60
Gunnar Hillerdal, <i>Kyrka och socialetik</i>	6: 75

Priserna exkl. oms.

GLEERUPS

Nu fullständig

DET SVENSKA ANTIFONALET

Musiken till den svenska tidegården

Utgiven av *Arthur Adell* och *Knut Peters* (†)

I

Antifonalet till veckans tideböner

Hft 21:—, inb. 25:— (exkl. oms.)

II

Musiken till kyrkoårets tideböner, för högtiderna och helgdagarna samt till kyrkmässa m. m. Denna del omfattar alltså sådan tidebönsmusik, som kan förväntas ha särskilt intresse för kyrkokörerna.

Inb. 50:— (exkl. oms.)

Ny upplaga

KYRKANS AFTONBÖN

Veckans och kyrkoårets completorier, hämtade ur
Den svenska tidegården. Inb. 4: 35 (exkl. oms.)

*Utkommer
i maj 1961*

TIDEBÖN UNDER DAGEN

GLEERUPS

PRAKTISK TEOLOGI

En handbok i kyrkans organisation och verksamhetsformer utgiven av *Sven Kjällerström*.

Innehåll: Den praktiska teologiens funktion av *Åke Andrén*
Kyrkokunskap av *Carl-Gustaf Andrén*
Den kyrkliga lagstiftningen i Sverige av *Sven Kjällerström*
Liturgik av *Hilding Johansson*
Psalmboken av *Allan Arvastson*
Predikans historia. Huvudlinjer i predikans historia av *Yngve Brilioth*
Predikans historia i Sverige av *H. B. Hammar*

”ett standardverk för alla, som önskar få verklig kunskap om den svenska kyrkans karakteristiska art och insats genom tiderna.”

Gunnar Forkman

Hft 22: —, inb. 26: 50 (exkl. oms.)